

UNIVERSITEIT GENT
FACULTEIT POLITIEKE EN SOCIALE WETENSCHAPPEN

**IN DE EUROPESE LUWTE: BELGIË EN HET ISRAËLISCH-
PALESTIJNS CONFLICT (1948-2012)**

Wetenschappelijke verhandeling

aantal woorden: 21.902

JAN WALRAVEN

MASTERPROEF POLITIEKE WETENSCHAPPEN
afstudeerrichting INTERNATIONALE POLITIEK

PROMOTOR: PROF. DR. CHRISTOPHER PARKER

COMMISSARIS: SIGRID VERTOMMEN

COMMISSARIS: ANNEMIE VERMAELEN

ACADEMIEJAAR 2011 – 2012

Inzagerecht in de masterproef (*)

Ondergetekende,

geeft hierbij toelating / geen toelating (**) aan derden, niet-
behorend tot de examencommissie, om zijn/haar (**) proefschrift
in te zien.

Datum en handtekening

.....

.....

Deze toelating geeft aan derden tevens het recht om delen uit de
scriptie/ masterproef te reproduceren of te citeren, uiteraard mits
correcte bronvermelding.

**(*) Deze ondertekende toelating wordt in zoveel exemplaren opgemaakt als het
aantal exemplaren van de scriptie/masterproef die moet worden ingediend.
Het blad moet ingebonden worden samen met de scriptie onmiddellijk na de
kaft.**

() schrappen wat niet past**

Abstract

De Europese staten hebben in hun verschillende gedaantes lange tijd een cruciale rol gespeeld in het Midden-Oosten. Sinds de Britse terugtrekking uit het mandaatgebied lijkt de rol van de Europese staten in deze door het Israëlisch-Palestijnse conflict gedomineerde regio echter tanende. Niettemin blijft dit conflict de Europese gemoederen beroeren, een oplossing ervan wordt immers cruciaal geacht voor de Europese veiligheid. De Europese Unie tracht met wisselend succes een decisieve rol in de bemiddeling ervan te spelen. De 27 lidstaten geraken het echter vaak niet eens over de juiste maatregelen en slagen er soms zelfs niet in om een gemeenschappelijke verklaring de wereld in te sturen. Politieke meningsverschillen tussen de lidstaten belemmeren de ambities van de EU om een prominente rol te spelen in de conflictresolutie.

In deze op dit punt zo vaak verdeelde Unie, onderzoeken wij de Belgische positie wat betreft het conflict. Aan de hand van een vergelijkend onderzoek met Nederland, met oog voor de historische context, proberen we de positie van de Belgische staat te beschrijven, begrijpen en verklaren.

Uit ons onderzoek blijkt dat België er een nogal instrumentele kijk op het conflict op nahoudt. In de jaren zeventig van de vorige eeuw nam het land voor het eerst echt actief stelling in het conflict. Deze activiteit blijkt echter hoofdzakelijk in functie van de toen net opgerichte Europese Politieke Samenwerking geweest te zijn. Het conflict werd in die periode hét Belgische middel om de Negen op het vlak van buitenlandse politiek te verenigen. Ook in de huidige Unie streeft België in de eerste plaats naar een Europese consensus omtrent het conflict. Vaak gaat dit Europese doel echter ten koste van zijn eigen uitgangspunt: het internationaal recht.

Inleiding

"Allow me to say that Israel is a member of the EU without being a member of its institutions." (Middle East Monitor, 2009)

Deze uitspraak van Javier Solana als Hoge vertegenwoordiger voor het gemeenschappelijk Buitenlands- en Veiligheidsbeleid van de Europese Unie op de Facing Tomorrow Conferentie in Jeruzalem (20-22 oktober 2009), vat de speciale relatie tussen de Europese Unie en de staat Israël perfect samen. Al bij de aanvang van het Europese project werden er relaties aangeknoopt met Israël. Een eerste handelsakkoord komt er in 1964 en sinds 1975 is er door een samenwerkingsakkoord sprake van een vrijhandelszone tussen beide entiteiten. Het Associatieakkoord van 1995, dat in 2000 in werking trad, en het daaropvolgende Actieplan (2005) betekenden een hoogtepunt in de relaties tussen de EU en Israël. Opnieuw Solana verduidelijkt wat dit betekent: "Israel is an integral part of all EU programmes". Hoewel we Israël kunnen beschouwen als quasi-lid, heeft het hiervoor weinig moeten doen in vergelijking met o.a. lidstaten die wensen toe te treden, en ook bijvoorbeeld de Palestijnse Autoriteit. Zo was en is er geen sprake van *ex ante* conditionaliteit in de vorm van voldoening aan vooropgestelde criteria (bijvoorbeeld de Kopenhagen-criteria) alvorens er relaties werden aangeknoopt. Daarenboven stelt Tocci (2005, p. 138) dat er geen sprake is van enige toepassing van *ex post* conditionaliteit (of negatieve conditionaliteit) in het geval van Israël. Het land moet dus geen schrik hebben van enige sancties wanneer het niet (meer) aan bepaalde criteria zou voldoen. Deze speciale status zorgt er bovendien niet voor dat de EU, ondanks lidmaatschap van het zogenaamde "Kwartet" van bemiddelaars, veel invloed heeft in het MEPP (Middle Eastern Peace Process). Del Sarto (2011, p. 130) wijst erop dat de EU "only very timidly and inconsistently, if at all, embraces the use of economic concessions towards Israel as potential leverage in the peacemaking arena".

Hoe komt het dat de Europese Unie, met dergelijke economische macht, geen vooraanstaande rol heeft in het Israëlisch-Palestijns conflict? Ligt het aan de politieke meningsverschillen tussen de lidstaten? Want er zijn toch enkele algemene trends vast te stellen wat betreft de relaties van de verschillende lidstaten met Israël. Zo merken we dat Duitsland en Nederland eerder geneigd zijn Israël te steunen, terwijl bijvoorbeeld Frankrijk en België vaker kritische geluiden laten horen. Deze verschillen werden onlangs nogmaals duidelijk in de stemming over de voor Israël onaanvaardbare toetreding van Palestina tot de UNESCO. Slechts vijf EU-landen – Tsjechië, Litouwen, Duitsland, Nederland en Zweden – stemden tegen het lidmaatschap. 11 lidstaten, waaronder België, Frankrijk en Spanje, stemden voor toetreding, terwijl de overblijvende lidstaten, o.a. Groot-Brittannië en Italië, zich onthielden. Dit voorbeeld van de halfslachtige Israëlpolitiek is misschien wel het voorbeeld bij uitstek van het weinig overtuigende en "sterk intergouvernementeel georganiseerde" (Vos, 2010, p. 109) gemeenschappelijk Buitenlands -en Veiligheidsbeleid van de Europese Unie, in voege sinds het verdrag van Maastricht (1991). De Europese onenigheid bij de stemming over de toetreding van de PA tot de UNESCO, een "no pasaran" voor Israël en de VS, is voor ons de aanleiding om te onderzoeken hoe België in deze Europese context met deze 'lidstaat zonder lidmaatschap' omgaat. In welk 'kamp' is België onder te brengen? Heeft de Belgische politiek überhaupt interesse voor Israël en het conflict met de Palestijnen? Hoe gaat België dan om met Israël en het conflict? En vooral: hoe komt het dat België deze positie inneemt? Deze en andere vragen zullen we in deze masterproef trachten te beantwoorden.

Inhoudsopgave

Abstract	5
Inleiding	7
Inhoudsopgave	9
1. Probleemstelling	11
2. Methodologie	12
2.1. Comparative politics	12
2.2. Most Similar Systems Design.....	12
2.3. Onderzoek van het beleid	13
3. België en Nederland in het Israëlisch-Palestijns conflict	14
3.1. Het Partition Plan en de Israëlische onafhankelijkheidsoorlog (1947-1948)	14
3.1.1. De start van de Belgische evenwichtspolitiek	14
3.1.2. Het Nederlandse voorbehoud	16
3.2. De Suez-crisis (1956)	20
3.2.1. België tussen twee vuren	20
3.2.2. De speciale alliantie in actie	21
3.3. De Zesdaagse oorlog (1967)	21
3.3.1. België en het Israëlische bestaansrecht	22
3.3.2. De Nederlandse solidariteit.....	23
3.4. Resolutie 242	24
3.5. De Israëlisch-Arabische oorlog van 1973 en de oliecrisis	25
3.5.1. De eerste stappen van de EPS	26
3.6. De jaren '80 en '90: coördinatie binnen de EG/EU	29
3.6.1. De Camp David-akkoorden.....	29
3.6.2. De Verklaring van Venetië.....	30
3.6.3. De oorlog in Libanon	31
3.6.4. De eerste intifada, de vredesconferentie en de Oslo-akkoorden.....	31
3.7. Het huidige Belgische beleid in het Israëlisch-Palestijns conflict	33
3.7.1. De tweede intifada en de terugtrekking uit Gaza.....	33
3.7.2. De Gaza-oorlog en het Free Gaza flottielje	34
3.7.3. Palestina in de VN	37
4. De Europese consensus	38
4.1. Welke consensus?.....	38
4.2. België in de Europese context	39
4.3. Nederland en de Europese consensus	40
4.4. De toepassing van de Europese economische politiek.....	40
4.5. Het Belgische standpunt	42
4.5.1. België als voortrekker.....	43

4.5.2. Conditionaliteit?	43
4.6. Het Nederlandse standpunt	44
5. Zoeken naar verklaringen	45
5.1. Ideeën en overtuigingen	45
5.1.1. Persoonlijke en gedeelde overtuiging	45
5.1.2. Europa als overtuiging	48
6. Besluit	50
Bibliografie	52
Literatuur	52
VN-resoluties en documenten	53
Europese akkoorden en verklaringen.....	54
Officiële overheidsdocumenten en -rapporten	54
Interviews	55
Partijprogramma's en standpunten	56
Persberichten	56
Persartikelen	57

1. Probleemstelling

We vermeldden reeds in de inleiding dat het buitenlands beleid van de EU nog steeds zeer intergouvernementeel georganiseerd wordt. Ambitieuze pogingen om ook dit beleidsdomein supranationaal te beheren liepen in het verleden vaak spaak. Zo strandde de poging om de positie van Europees Minister van Buitenlandse Zaken te creëren samen met de Europese Grondwet. Toch zijn er reeds een aantal stappen richting buitenlandspolitieke integratie genomen. De laatste kwam er met het verdrag van Lissabon. Zo werd de – door het verdrag van Amsterdam in 1999 gecreëerde – positie van Hoge Vertegenwoordiger verstevigd. De huidige Hoge Vertegenwoordiger Catherine Ashton zetelt in de Europese Raad, maar is nu ook vicevoorzitter van de Europese Commissie en kreeg daarenboven een soort van ministerie van Buitenlandse Zaken ter hare beschikking; de Europese Dienst voor Extern Optreden. Ondanks deze gedeeltelijke politieke integratie van het buitenlands beleid blijven de lidstaten de teugels steviger in handen houden dan in andere domeinen.

Voorbeelden van het intergouvernementele karakter van het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid zijn legio. In 2011 nog stond de Unie buitenspel in de operatie in Libië. Na een Duitse onthouding in de VN-veiligheidsraad in verband met inmenging in het Libische conflict was een eensgezind opererende Europese Unie al bij voorbaat uitgesloten (The New York Times, 2011). De EU als zelfstandige actor werd aan de kant geschoven ten voordele van een soort “coalition of the willing”, met de NAVO in een coördinerende rol. Op die manier konden ondermeer Frankrijk en Groot-Brittannië quasi ongehinderd het voortouw nemen, zonder al te veel verplichtingen om rekening te houden met de EU (The Guardian, 2011).

Aangezien in de Raad (van Ministers van) Buitenlandse Zaken “voor het nemen van fundamentele beslissingen over buitenlands en veiligheidsbeleid meestal unanimiteit vereist is” (Vos, 2011, p. 111), kan er indien één lidstaat tegen stemt geen beslissing worden genomen. Eén lidstaat kan dus af en toe heel veel macht uitoefenen en daarom is ook de positie van België in buitenlandse zaken betreffende Israël en het conflict de moeite van het nader onderzoeken waard.

We willen meer te weten komen over de Belgisch-Israëliëse relaties, hoofdzakelijk over het Belgische beleid ten opzichte van het Israëlisch-Palestijns conflict. Hoewel België een kleiner Europees land is, moet er bij het bepalen van de Europese politiek ook rekening mee worden gehouden. Onze eerste kernvraag luidt daarom:

“Hoe gedraagt België zich ten opzichte van Israël en hoe gaat België om met het Palestijns-Israëliëse conflict?”

Deze vraag zullen we beantwoorden door te gaan kijken naar de effectieve Belgische beleidsdaden, maar ook naar allerlei verklaringen op nationaal en Europees niveau. Is België in één kamp onder te verdelen – wat men meestal “pro-Israëliësch” of “pro-Palestijns” noemt – of streeft het land een eerder neutrale positie na?

Het uiteindelijke doel van deze masterproef is om inzicht te krijgen in de beweegredenen van België. Als we eenmaal de Belgische positie ten aanzien van Israël en het conflict gedefinieerd hebben, gaan we dus bestuderen welke redenen het land mogelijks kan hebben om deze positie in te nemen. Daarom zullen we ook deze kernvraag trachten te beantwoorden:

“Waarom gedraagt België zich op die manier?”

2. Methodologie

2.1. Comparative politics

Om onze twee kernvragen te beantwoorden kiezen we voor een vergelijkende politieke analyse. Deze onderzoekstraditie van “comparative politics” kenmerkt zich door een sterke focus op de interne dynamiek van landen. Deze interne dynamiek wordt bovendien niet enkel onderzocht aan de hand van formele instellingen en regels. Ook economische en sociale processen worden bekeken. Politiek wordt zodoende gekaderd binnen dat groter geheel van sociale en andere processen. Nog van uitermate groot belang is de geschiedenis van het conflict en het beleid errond: “History matters”. Het heden staat nooit los van het verleden. Immers, beslissingen en verklaringen uit het verleden hadden de bedoeling om de toekomst te beïnvloeden. Daarom is het belangrijk om deze “betekenisvolle continuïteit” aan te tonen en bloot te leggen. Om een bepaald proces of een bepaald gegeven te begrijpen en te verklaren maken we dus gebruik van een vergelijking. Wat is nu juist het precieze doel van vergelijken? Het antwoord op deze vraag vinden we bij Lim (2006, p. 22): “in depth understanding is the goal of comparative analysis. Comparing to understand, (...), means that researchers use comparison to see what other cases can tell them about the specific case or country in which they have the most interest.” Toegepast op ons onderzoek zullen we om de Belgische positie ten aanzien van Israël en het daarbij passende beleid te begrijpen of te verklaren deze moeten vergelijken met de positie en het beleid van (een) ander land(en). Om te vergelijken hebben we dus vanzelfsprekend minstens twee ‘eenheden’ nodig. De eerste eenheid staat al vast: België. Als tweede eenheid kiezen we voor Nederland. Maar waarom kiezen we voor een vergelijkende analyse van België en Nederland? We schreven al in de inleiding dat we vermoeden dat Nederland en België er een verschillende houding op nahouden wat betreft Israël. Door deze twee landen te vergelijken, hopen we een verklaring te vinden voor deze verschillende houding. Op die manier pogen we vanzelfsprekend de Belgische houding te verduidelijken en verklaren. Kortom, Nederland moet ons meer vertellen over België.

2.2. Most Similar Systems Design

We kunnen echter niet zomaar kiezen voor Nederland als vergelijkingspunt. Eerst moeten we de vraag beantwoorden of deze twee landen wel met mekaar te vergelijken zijn. Met andere woorden, waarom kiezen we voor Nederland als vergelijkingspunt en niet voor pakweg El Salvador? Om deze vraag te beantwoorden dienen we onze onderzoeksstrategie te verduidelijken: MSSD ofte Most Similar Systems Design. Studies aan de hand van deze strategie zijn volgens Przeworski en Teune (1970, p. 32) gebaseerd op het geloof “that systems as similar as possible with respect to as many features as possible constitute the optimal samples for comparative inquiry.” De redenering achter deze stelling gaat als volgt: voor landen met een zeer gelijkaardig(e) politiek en sociaal systeem en geschiedenis kunnen we op voorhand een aantal verklaringen uitsluiten. In ons geval kiezen we voor twee kleine Europese landen met een gelijkaardige bevolkingsgrootte, een meerpartijstelsel en een sociaal model dat past binnen het zogenaamde Rijnlandmodel. De recente geschiedenis van beide landen loopt op verschillende vlakken parallel. Beide landen werden bezet tijdens de Tweede Wereldoorlog, kenden tot de jaren zestig een sterk verzuilde maatschappij en waren stichtend lid van de EGKS, de EEG en Euratom. Op bepaalde cruciale punten zijn deze landen echter ook verschillend. Een eerste voorbeeld is de verschillende aard van de Duitse bezetting tijdens de Tweede Wereldoorlog. Terwijl België onder militair bestuur viel, werd Nederland in die periode beheerd door een burgerlijk regime.

Belangrijk voor deze masterproef is ook de omvang van de Jodenvervolging tijdens de Duitse bezetting, maar daarover verder in deze verhandeling meer. Deze verschillen zullen cruciaal zijn om een goede comparatieve analyse te kunnen maken. Doordat de landen zo gelijkaardig zijn, beperken we dus het aantal verschillen of “experimentele variabelen”. Zo kunnen we op voorhand een aantal verklarende variabelen als het ware uitschakelen. We gaan er immers vanuit dat onze afhankelijke variabele (de positie en het beleid ten opzichte van Israël) net niet gelijkaardig is, logischerwijs zal onze onafhankelijke of verklarende variabele ook verschillend moeten zijn. Natuurlijk kunnen we niet zomaar en zo snel conclusies trekken in verband met causale verbanden. We dienen ondermeer rekening te houden met het fenomeen van complexe causaliteit. De verklarende variabele die we hopen te vinden, sluit absoluut niet uit dat er meerdere, gecombineerde oorzaken van het onderzochte verschijnsel zijn die we niet zullen ‘ontdekken’.

2.3. Onderzoek van het beleid

Nu we de selectie van onze cases – België en Nederland – hebben toegelicht, dienen we ook te specificeren hoe we in eerste instantie het beleid van deze landen gaan onderzoeken. Het algemeen beeld van het beleid ‘door de jaren heen’ schetsen we aan de hand van een aantal decisieve internationale crises. Vooral hoe Nederland en België omgingen met deze gewelddadige gebeurtenissen en hoe dit hun Israëlbeleid beïnvloedde, interesseert ons. We beginnen met wat de Israëliërs hun onafhankelijkheidsoorlog noemen en wat bij de Palestijnen bekendstaat als Al-Naqba (de catastrofe), namelijk de oorlog van 1948. Vervolgens kiezen we voor de tweede opflakking van geweld met internationale weerklank: de Suez-crisis van 1956. Ook de Zesdaagse Oorlog (1967) en de gevolgen ervan, met name de Israëlische bezetting, komen aan bod. De laatste crisis die we uitgebreid bespreken is de oorlog van 1973. We zullen echter ook een overzicht geven van het Belgische en Nederlandse beleid in de jaren ’80 en ’90. Tenslotte hebben we oog voor Belgische en Nederlandse reacties op de Israëlische invasie van Gaza eind 2008, begin 2009 en op de Palestijnse aanvraag voor toetreding tot de VN.

Om na te gaan hoe beide landen omgingen met de verschillende crisissen gebruiken we uiteenlopende bronnen. Vooreerst onderzoeken we natuurlijk de wetenschappelijke literatuur. Vooral ons historisch onderzoek baseren we op de verschillende studies die hieromtrent gedaan zijn. Daarnaast raadplegen we de officiële documenten. In de eerste plaats gaan we uit van de resoluties e.a. van de Veiligheidsraad en de Algemene Vergadering van de VN, en dan vooral hoe beide landen ermee omgingen in stemmingen en dergelijke meer. We bekijken toespraken en verklaringen van ministers van Buitenlandse Zaken in het nationale parlement of in internationale fora. We maken daarnaast gebruik van officiële persberichten, hoofdzakelijk van het ministerie van Buitenlandse Zaken, waarin het nationale standpunt duidelijk wordt gemaakt. Maar ook artikels uit de Belgische en Nederlandse pers krijgen onze aandacht.

Om het huidige Belgische beleid in kaart te brengen nemen we ook verschillende interviews af. Ten eerste met diplomatieke vertegenwoordigers van de Belgische staat en ten tweede met vertegenwoordigers van de verschillende Belgische politieke partijen. Dit moet ons ook in staat stellen om na te gaan of er in de Belgische politieke wereld een consensus bestaat over het te volgen Israëlbeleid en zodoende of België erin slaagt om deze houding in de praktijk om te zetten.

3. België en Nederland in het Israëlisch-Palestijns conflict

3.1. Het Partition Plan en de Israëlische onafhankelijkheidsoorlog (1947-1948)

Na het opgeven van het Britse mandaat over Palestina in 1947, kwam het 'Palestijnse probleem' in handen van de pas opgericht Verenigde Naties. De VN moest en zou een vreedzame oplossing vinden voor het gewelddadige conflict tussen de Palestijnse Arabieren en de Joodse Zionisten. De Algemene Vergadering keurde uiteindelijk het "Plan on partition with economic union" of het zogenaamde 'meerderheidsplan' (resolutie 181 (II), A/RES/181) goed. Dit plan kwam neer op een verdeling van het mandaatgebied "in een Joodse en een Arabische staat, die samen een economische unie zouden vormen, terwijl Jeruzalem als een internationaal gebied onder het beheer van de UNO zou worden geplaatst." (De Raeymaeker, 1984, p. 8) (zie Kaart 1).

3.1.1. De start van de Belgische evenwichtspolitiek

België zou zich in het Special Committee on Palestine, dat een plan voor Palestina moest voorbereiden, van de stemming onthouden. Hoewel het zich in dit comité onthield van de stemming, gaf het klaarblijkelijk de voorkeur aan het zogenaamde 'minderheidsplan' (De Raeymaeker, 1984); (Smets, 1992). Dit "Federal State plan" pleitte voor de oprichting van een federale staat met Jeruzalem als hoofdstad. De tegenkanting voor het meerderheidsplan werd volgens Smets (1992, p. 35) gemotiveerd vanuit volgend idee: een aparte Joodse staat zou pas leefbaar worden door middel van verdere, grootscheepse Joodse immigratie, "de terugkeer naar Zion" was immers het kernbegrip van het Zionisme. Onder druk van deze voortschrijdende immigratie zou de Joodse staat zich op een bepaald punt in de tijd genooddaakt zien om uit te breiden. Expansie zou onvermijdelijk leiden tot een conflict met de Palestijnse staat, kortom: het meerderheidsplan was geen vreedzame oplossing. Smets wijst er verder ook op dat in Belgische ogen de Joodse staat absoluut nog geen "staatkundige realiteit" was. Een eventuele verdeling van Palestina verwezenlijken met gebruik van geweld, was volgens de toenmalige Minister van Buitenlandse Zaken Paul-Henri Spaak voor België al helemaal uitgesloten. Bovendien hield de regering ook rekening met de traditioneel goede relaties met de Arabische landen. Met één punt in het uiteindelijke delingsplan had België echter nooit problemen: de internationalisatie van de hoofdstad Jeruzalem. Volgens Brachfeld (1994, p. 64) valt deze positie te verklaren door de invloed van de katholieke kerk, deze wilde immers niet dat de "heilige plaatsen" enkel in handen van de Joodse staat zou komen. Ondanks de Belgische bezwaren en binnenlandse kritiek van de Katholieke Partij (Berny, 1988, p. 151), zou België op 29 november 1947 in de Algemene Vergadering van de VN onder druk van de VS en de Sovjet-Unie toch voor het meerderheidsplan stemmen. Niet enkel de druk van de grootmachten zorgde voor een positieve Belgische stem, er was ook de tussenkomst van toenmalig minister van Onderwijs en oud-premier Huysmans. Het oude socialistische boegbeeld ijverde al jaren voor het zelfbeschikkingsrecht van het Joodse volk, wat hem in de jaren '30 de bijnaam "den Jodenknecht" opleverde (Brachfeld, 1994, pp. 52-53).

België erkende de onafhankelijke staat Israël uiteindelijk pas *de facto* op 29 januari 1949, *de jure* erkenning volgde met een gemeenschappelijke Benelux-verklaring op 16 januari 1950, bijna twee jaar na het afkondigen van de Israëlische onafhankelijkheid door David Ben-Gurion.

Deze onafhankelijkheidsverklaring van 15 mei 1948 leidde tot het eerste grote, open conflict tussen de pas opgerichte staat en zes Arabische staten, de oorlog die voor Israël de Onafhankelijkheidsoorlog zou gaan heten en voor de Palestijnen Al-Naqba (de catastrofe). België, op dat moment niet-

permanent lid van de Veiligheidsraad, pleitte voor een vreedzame oplossing en haalde zijn slag thuis: er diende eerst een voorlopig bestand worden bereikt en pas dan “kon de schending van dit bestand door één of meerdere partijen aanleiding geven tot dwangmaatregelen.” (De Raeymaeker, 1984, p. 9) Israël zou tijdens deze oorlog een groter gebied veroveren dan voorzien in het delingsplan (zie kaart 1 en 2). Deze nieuwe grenzen werden in 1949 als militaire grenzen vastgelegd in een reeks bestandsakkoorden tussen de strijdende partijen. Het was om die reden dat België bij de erkenning *de jure* van Israël in de gemeenschappelijke Benelux-verklaring reserves uitte over “de territoriale samenstelling” van het land. De grenzen waren enkel bepaald als militaire grenzen en dus niet als politieke of territoriale. Deze reserves en de onthouding bij de toelating van Israël tot de VN waren ingegeven door een ‘anglofiële’ politiek, België schikte zich naar de houding van zijn bondgenoot Groot-Brittannië, dat zijn Arabische belangen diende te verdedigen (Berny, 1988) en (De Raeymaeker, 1984). De Belgische regeringshouding tijdens het ontstaan van de staat Israël vat Berny (1988, p. 150) als volgt samen:

“La Belgique évite de prendre franchement position en faveur d’un camp ou de l’autre et cherche à concilier la pression des États-Unis et du monde Juif avec ses intérêts économiques au Moyen-Orient et ses relations privilégiés avec la Grande-Bretagne.”

Naast de officiële lijn, zorgde de oorlog in het Midden-Oosten ook voor beroering in de Belgische burgersamenleving. Vooral het probleem van de Palestijnse vluchtelingen als gevolg van de oorlog kreeg veel aandacht. Volgens Berny (1988, pp. 151-152) was België het eerste land waar men zich actief bezighield met dit probleem. Het was echter niet de overheid die zich actief bekommerde om het lot van de Palestijnen, maar wel het door abt Léon Naveau opgezette ‘Comité Palestina’. Dit comité zond met de steun van een aantal katholieke persoonlijkheden materiële hulp naar de vluchtelingenkampen. Ook werd er een sensibiliseringscampagne opgezet. Dit comité kon tijdelijk rekenen op het enthousiasme van de bevolking, maar deze steun bloedde snel dood omwille van een grotere bekommernis met binnenlandse problemen. Naast dit katholieke burgerinitiatief was ook de overheid zich bewust van het probleem. België stemde dan ook voor resolutie 194 (III) (A/RES/194), waarin bepaald werd dat Palestijnse vluchtelingen konden kiezen tussen de terugkeer naar hun woningen of een compensatie voor verloren of beschadigde bezittingen.

Tijdens de ‘onafhankelijkheidsoorlog van Israël’ liet de Joodse bevolking in België zich natuurlijk ook niet onbetuigd. Al tijdens de periode van het mandaat was er wapenembargo ingesteld voor Palestina, dit wapenembargo werd na het opgeven van het mandaat door de VN herbevestigd. Dit verbod hield de Jewish Agency evenwel niet tegen om vanuit Antwerpen wapens richting Israël te transporteren. De Antwerpse diamantairs gaven ook financiële steun aan de Haganah, de Zionistische paramilitaire organisatie die later de kern van het gereguleerde Israëlische leger zou vormen (Berny, 1988, p. 118). Het VN embargo kon de bevoorrading van de Israëliërs niet voorkomen, bovendien deed het ook niets aan de bevoorrading van de Arabische landen. Voor hen was het zelfs al te makkelijk, want deze stonden in tegenstelling tot het oude mandaatgebied niet onder embargo. Het Belgische wapenbedrijf FN maakte daar dan ook gretig gebruik van (zie tabel 1). Berny (1988, pp. 120-123) rekende uit dat in 1948 de export naar Arabische landen 49% uitmaakte van de totale verkoop van FN, de belangrijkste Belgische wapenproducent, in 1949 was dat nog 28%. Volgens haar is één ding duidelijk: “la Belgique a été le fournisseur et des Israéliens et des Arabes.” Ofte een iets luguberder interpretatie van de Belgische evenwichtspolitiek.

Tabel 1

Wapenverkoop van FN aan de landen van het Nabije-Oosten tussen 1945 en 1950 (in BEF) (Berny, 1988, p. 120)

LAND	1946	1947	1948	1949	1950
Saoedi-Arabië	0	0	0	113.100.000	0
Egypte	0	0	361.800.000	128.700.000	0
Libanon	0	866.000	13.137.000	943.000	839.000
Syrië	2.830.000	2.038.000	343.000	0	58.290
Israël	0	0	0	0	0

3.1.2. Het Nederlandse voorbehoud

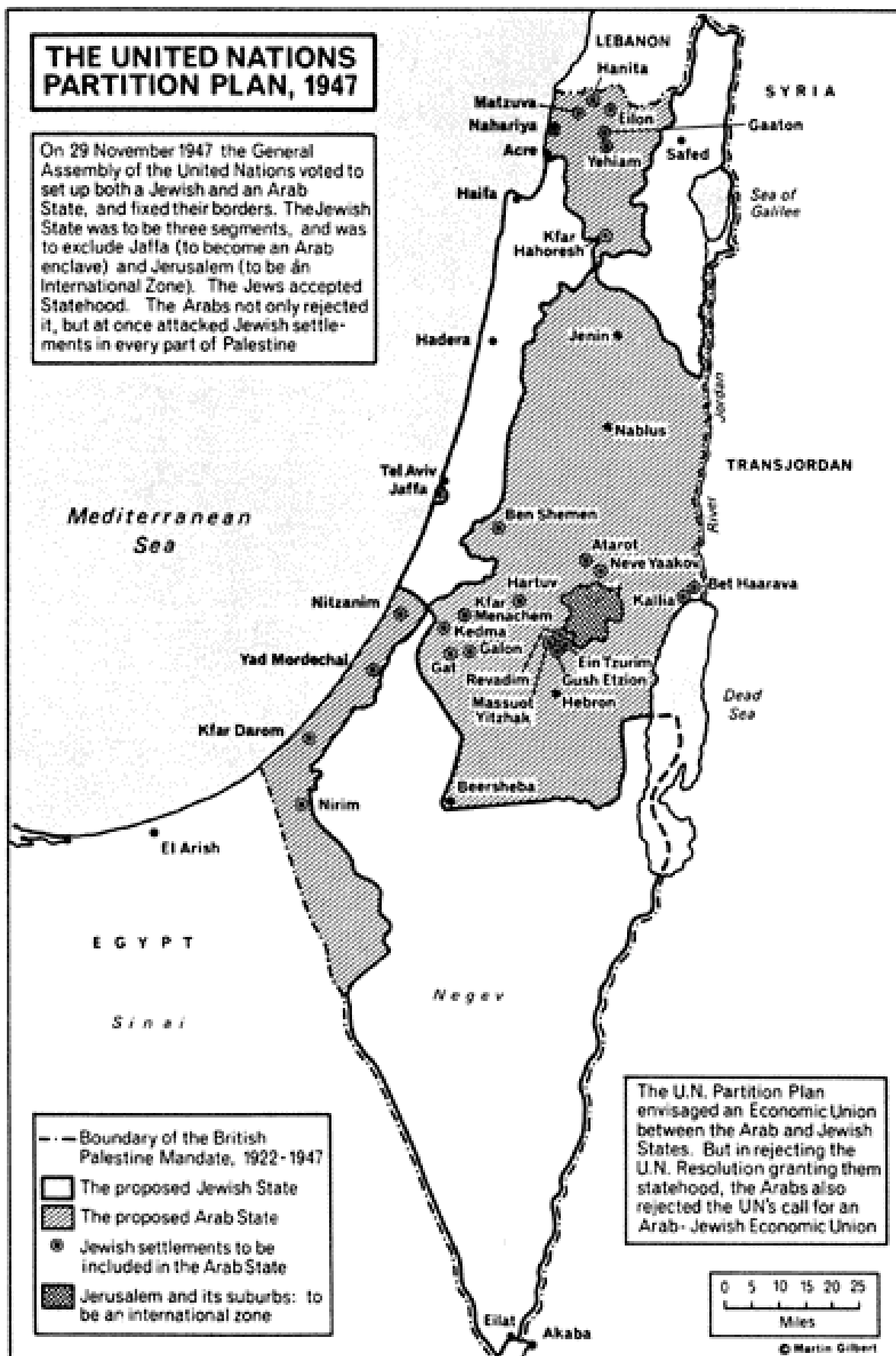
De Nederlandse houding in deze jaren moeten we in het licht zien van het drama van de Tweede Wereldoorlog. “Van alle West-Europese landen zijn uit Nederland, met uitzondering van Duitsland zelf, procentueel de meeste joden weggevoerd. Het merendeel van deze landgenoten is niet door Duitsers, en zelfs niet door Nederlandse nazi’s gearresteerd, maar door de eigen Nederlandse politiemensen die ook onder het naziregime bleven doen wat hun gezegd werd.” (Peeters, 1997, p. 25). Dat grote aantal weggevoerde joden heeft niet enkel te maken met de Nederlandse volgzzaamheid tijdens de oorlog, maar ook met de grootte van de Joodse bevolking in het tolerante Nederland. Naast dit schuldgevoel dienen we de Nederlandse houding in ‘de Palestijnse kwestie’ ook in de politieke realiteit van 1947 te plaatsen. Nederland was een koloniale macht met Indonesische bekommernissen. Het land diende rekening te houden met de grote islamitische meerderheid in zijn kolonie. De Nederlanders gingen ervan uit dat die tegen de Joodse onafhankelijkheid was, “omdat die ten koste van de Arabieren in Palestina zou gaan.” (Peeters, 1997, p. 36). De regering diende aldus een evenwicht te vinden tussen “grote groepen pro-joodse Nederlanders” en deze Indonesische meerderheid. Ook de belangrijke luchtverbinding met Indonesië was van belang, deze liep immers via Arabische landen. Nochtans zou Nederland in de Algemene Vergadering voor het Delingsplan stemmen, ondanks de vraag tot onthouding van de Nederlandse diplomatieke delegatie bij de VN. Peeters (1997, p. 36) wijdt dit aan de tussenkomst van minister Drees, lid van de uitgesproken pro-joodse Partij van de Arbeid, die de joden uit de kampen een nieuwe thuis wilde geven. De delegatie in New York moest zich aan het regeringsstandpunt houden en Nederland zou gewoon meestemmen met de grootmachten en met zijn bondgenoten.

Het Nederlandse optreden tijdens en na de oorlog van 1948 kunnen we omwille van deze binnenlandse en koloniale overwegingen beschouwen als terughoudend, het nationale – lees: koloniale – belang primeerde. Net als België, dus ook in navolging van de Britse bondgenoot, erkende Nederland Israël *de facto* op 29 januari 1949. De erkenning *de jure* volgde met de Benelux-verklaring van 16 januari 1950. Indonesië was op 27 december 1949 officieel onafhankelijk geworden en had geen bezwaar tegen de erkenning.

Ondanks de aanvankelijke politieke terughoudendheid, sprong Nederland op een aantal punten toch uit de band. Zo vestigde Nederland als één van de enige landen zijn ambassade in Jeruzalem. De meeste landen kozen voor Tel Aviv, omdat Jeruzalem volgens het Delingsplan een *corpus separatum* diende te blijven. Op 11 mei 1949 stemde het land voor de toetreding tot de VN (A/PV.207), dit in

tegenstelling tot Groot-Brittannië, de bondgenoot die het bij de erkenning gevolgd had. In 1953 ging Nederland nog een stap verder door positief te antwoorden op de vraag van Israël om hun belangen te verdedigen in de Sovjet-Unie. Omwille van een aantal aanslagen op de Sovjetambassade in Tel Aviv naar aanleiding van een aantal anti-joodse schijnprocessen in de Sovjet-Unie, had Stalin de relaties met Israël verbroken. Volgens Peeters (1997, p. 58) was het ministerie van Buitenlandse zaken niet bepaald happig om op het Israëlisch verzoek in te gaan omwille van de Nederlandse oliebelangen in het Midden-Oosten. Onder druk van eerste minister Drees en zijn Partij van de Arbeid werd het verzoek toch ingewilligd.

Deze Willem Drees had dus al tweemaal succesvol druk uitgeoefend binnen de Nederlandse regering ten voordele van de jonge Joodse staat. Stelde Nederland zich tijdens de Israëliëse Onafhankelijkheidsoorlog nog afwachtend op, dan zou er zich tijdens de jaren '50 en '60 een "special alliance" (Hellema, Wiebes, & Witte, 2004, p. 17) ontwikkelen tussen Nederland en Israël. Volgens de these van Peeters (1997, pp. 62-71) was deze uitzonderlijke alliantie gebaseerd op een afspraak tussen de twee socialistische leiders van beide landen, Willem Drees en David Ben-Goerion. Drees was opgegroeid in het negentiende-eeuwse Amsterdam, toen een stad met een grote joodse bevolking, en was al vroeg in aanraking gekomen met het zionisme. Vooral de Dreyfus-zaak wekte Drees' belangstelling voor het joodse vraagstuk en sympathie voor het zionisme. Tijdens de oorlog werd hij gevangengenomen in het Duitse concentratiekamp Buchenwald, waar hij met eigen ogen de nazimisdad tegen de joden zag. Na zijn vrijlating werd Drees actief in het verzet. Na de oorlog zou hij één van de grootste Nederlandse pleitbezorgers van een eigen, onafhankelijke staat voor het joodse volk worden. Tijdens zijn premierschap, van 1948 tot 1958, onderhield hij "zéér intensieve contacten" met de leider van de Israëliëse Arbeiderspartij en toenmalig eerste minister van Israël David Ben-Goerion. Volgens Peeters is de kiem van "het geheime bondgenootschap tussen Nederland en Israël" te vinden in de mondelinge afspraak tussen deze regeringsleiders. Het betrof geen schriftelijke afspraak of officieel bondgenootschap, maar een simpel "Israël kan op Nederland rekenen." Deze geheime mondelinge afspraak tussen twee eensgezinde politieke leiders was niet de enige band tussen de twee landen. Ook onder de Nederlandse bevolking was er in toenemende mate sprake van pro-Israëliëse sentimenten. We hebben al gewezen op de "grote groepen pro-joodse Nederlanders" waarmee de regering rekening diende te houden bij de erkenning van Israël. Vooral de linkerzijde van het politieke landschap – o.a. de PvdA – ijverde voor een onafhankelijke joodse staat. Ook de protestantse gemeenschap was het zionisme genegen. De terugkeer van het joodse volk naar Israël was immers de vervulling van een Bijbelse profetie. Bovendien blijkt uit een door Peeters (1997, p. 38) aangehaalde enquête dat ten tijde van de onafhankelijkheid van Israël 54 procent van de Nederlandse bevolking een onmiddellijke erkenning van de nieuwe Joodse staat wenste. Bovendien vochten er tijdens de Onafhankelijkheidsoorlog verschillende Nederlanders mee aan Joodse kant, ze hadden zelfs een speciale afdeling in het Israëliësch leger, "de Hollandse Saboteurs" (Peeters, 1997, p. 32).

Kaart 1 (Gilbert, 2005, p. 36)

THE FRONTIERS OF THE STATE OF ISRAEL 1949 – 1967

Following the Arab decision to invade Israel in May 1948, the Israelis not only defended the land allocated to them by the United Nations, but extended the area under their control. The frontiers established in 1949 remained the de facto borders until 1967. During these eighteen years none of Israel's four Arab neighbours agreed to make peace with her, or to recognize the permanent existence of her borders

Transjordan's annexation of the West Bank was opposed by the Arab League States and only recognized by two members of the United Nations, Britain and Pakistan

Kaart 2 (Gilbert, 2005, p. 50)

3.2. De Suez-crisis (1956)

In oktober 1956 veroorzaakte het aanslepende conflict nogmaals een internationale crisis. De eenzijdige nationalisering van het Suezkanaal door Egyptisch president Nasser lokte een hevige reactie uit van de mede-eigenaars van het kanaal, Groot-Brittannië en Frankrijk. Nasser was niet bereid over deze onteigening te onderhandelen, dus trokken beide staten naar de Veiligheidsraad. Toen een onderhandelde oplossing uitgesloten leek, escaleerde de situatie door een preventieve Israëlische aanval op de Sinaï woestijn. Dit was de Israëlische reactie op het afsluiten van het Suezkanaal en de Golf van Akaba voor Israëlische schepen. Deze sluiting, gecombineerd met de constante Palestijnse aanvallen vanuit de Gazastrook, was voor Israël blijkbaar de spreekwoordelijke druppel. Volgens de “new historians” was deze aanval echter lang op voorhand gepland en het resultaat van een fervent militarisme binnen de politieke elite. Isacoff (2005, p. 77) wijst erop dat een significant aantal Israëlische “new historians” argumenteren dat “Israel intentionally provoked fedayeen activity along its borders”. Israël deed dit op een aantal manieren. Ten eerste door het vluchtelingenprobleem niet terdege aan te pakken, ten tweede door het bouwen van nederzettingen in strategisch grensgebieden aan te moedigen en ten derde door een beleid aan te houden van “oorlogszuchtige en escalerende” vergeldingsacties, erop gericht een oorlog uit te lokken.

Deze Israëlische inval werd bovendien vergezeld door een Brits en Frans optreden, met de bedoeling een aantal belangrijke punten op het Suezkanaal te bezetten, o.a. Port Saïd. Dit ‘Europees’ optreden, in geheime samenspraak met Israël, werd absoluut niet op gejuich onthaald in de Verenigde Staten. De VS zou Groot-Brittannië en Frankrijk zwaar onder druk zetten om de gewapende acties stop te zetten. De preventieve aanval van Israël werd door de VS in de Veiligheidsraad veroordeeld als een schending van het eerder vermelde bestandsakkoord, de daartoe ingediende ontwerpresolutie stuitte echter op een Frans-Brits veto (De Raeymaeker, 1984, p. 14).

3.2.1. België tussen twee vuren

België probeerde, als niet-permanent lid van de Veiligheidsraad, aanvankelijk “een verzoenende rol te spelen” (De Raeymaeker, 1984, p. 14). Aan de ene kant veroordeelde België de “eenzijdige daad” en de “vernietiging van een internationale waarborg” door Egypte en nam het de verdediging op van de vrijheid van scheepvaart. Aan de andere kant pleitte België voor maatregelen die een escalatie van het conflict moesten voorkomen en een vreedzame regeling vooropstelden. Na de “Tripartiete” aanval op Egypte en de druk vanuit de Verenigde Staten om het geweld te stoppen, zou de aandacht van een vreedzame regeling verschuiven naar een bekommernis over “de ontstane breuk in de Atlantische solidariteit.” De Belgische delegatie zou zich bij de verschillende stemmingen in de VN over het conflict steeds onthouden. “Het handhaven van de verstandhouding tussen de verschillende Atlantische partners” (De Raeymaeker, 1984, p. 16) werd “boven alle andere beschouwingen” gesteld. Na de Frans-Britse terugtrekking kon het land deze ‘onthoudingspolitiek’ laten varen en stemde het voor een internationaal toezicht op het staakt-het-vuren, voor het verzoek tot totale en onvoorwaardelijke Israëlische terugtrekking en voor de vestiging van blauwhelmen in de laatste door Israël bezette gebieden.

Ook in deze ‘tweede Arabisch-Israëlische oorlog’ kunnen we op het Belgisch optreden het etiket ‘evenwichtspolitiek’ kleven. Met enige goede wil kunnen we zelfs zeggen dat België zich aanvankelijk als ‘bemiddelaar’ trachtte op te stellen, want België veroordeelde zowel de Egyptische blokkade van

het Suezkanaal als de Israëlische aanval van de Sināi woestijn. Desondanks onthield België zich toen er in de Veiligheidsraad gestemd werd over een veroordeling van de Israëlische actie. Niet omdat het deze aanval geoorloofd achtte, maar wel omdat België de ontstane onenigheid in het Atlantische bondgenootschap niet nog wou vergroten. Volgens Smets (1992, p. 36) zat België tussen twee vuren. Ten eerste wou het, als voorvechter van Europese integratie, solidair zijn met zijn Europese burens én had het een afkeer van de nationalisering. Ten tweede beoordeelde België de Israëlische actie als een “onrechtvaardige aanvalsoorlog” en vond het een militair optreden volkomen ongeschikt om uit de impasse te geraken. Uiteindelijk hechtte het land het meeste belang aan het vrijwaren van het Atlantische bondgenootschap en de Europese solidariteit. Pas toen dit het geval was, na de Frans-Britse terugtrekking, kreeg de feitelijke oorlog voorrang. De bekommernis om evenwicht in het Midden-Oosten leidde er bovendien toe dat België kritiek uitte op het optreden van de VN tijdens deze crisis, aangezien er in de aangenomen resoluties vaak niet gesproken werd over de schending van de internationale verbintenissen door Egypte.

3.2.2. De speciale alliantie in actie

Beoordeelde de Belgische regering de Israëlisch-Brits-Franse aanval nog als onrechtvaardig, dan was er in de Nederlandse regering juist sprake van een opvallende eensgezindheid over de rechtvaardigheid ervan. Minister zonder portefeuille Luns, die gedeeld verantwoordelijk was voor Buitenlandse Zaken, bestempelde het Israëlische optreden als “legitieme zelfverdediging” (Peeters, 1997, p. 100). Israël had al jaren te kampen met infiltraties van de zogenaamde fedayeen en moest leven onder constante bedreigingen, zoals bleek uit de Arabische retoriek. Nu kwam daar nog eens de sluiting van de straat van Tiran bovenop. Deze voorafgaande gebeurtenissen hadden voor Nederland een groter gewicht dan de aan de hand zijnde invasie van de Sināi. De preventieve aanvalsoorlog was gerechtvaardigd en gedurende het conflict zou Nederland zijn wapenleveringen aan Israël gewoon verder zetten. Volgens Hellema, Wiebes, & Witte (2004, p. 17) was het Nederlandse optreden bovendien zwaar beïnvloed door de wens om van Egyptisch president Nasser af te geraken. Het zelfstandige optreden van Nasser kon, in de tanende koloniale mogendheid die Nederland toen was, op geen enkel begrip rekenen, de Frans-Britse reactie des te meer. De nationalisatie van het Suezkanaal werd op dezelfde lijn gezet als de aankondiging van de Nederlandse oud-kolonie Indonesië om zich niet meer aan de schuldregeling te houden die was afgesproken bij de onafhankelijkheid (Peeters, 1997, p. 95). Bovendien was er, niet onbelangrijk, de geopolitieke context van de Koude Oorlog: Egypte werd door de USSR militair bevoorrad. De Nederlandse regering stond dan ook volkomen achter het Tripartiete optreden.

Toen in de VN enkele voor Israël onbespreekbare of nadelige resoluties werden gestemd, zou Nederland zich onthouden van stemming. Nederland onthield zich – net als België – in de stemming over het door de VS voorgestelde staakt-het-vuren omwille van de steun aan Groot-Brittannië en Frankrijk. In tegenstelling tot België zou Nederland deze onthouding ook aanhouden na de Brits-Franse terugtrekking. Het onthield zich bij de stemming van resolutie 999 (A/RES/999 (ES-I)), resolutie 1000 (A/RES/1000 (ES-I)) en resolutie 1001 (A/RES/1001 (ES-I)), resoluties over internationaal toezicht door een VN troepenmacht in de conflictzone en over het verzoek tot Israëlische terugtrekking.

3.3. De Zesdaagse oorlog (1967)

Het was opnieuw een actie van de Egyptische president Nasser – ondermeer misleid door Russische misinformatie over Israëlische troepenconcentraties aan de Syrische grens – die de oorlog “uitlokte”:

de sluiting van de zeestraat van Tiran. Israël had al eerder unilateraal verklaard “dat sluiting van de Straat van Tiran door Egypte een oorlogsdaad betekende.” (Peeters, 1997, p. 132) Israël ging dan ook op 5 juni 1967 over tot een aanval op de coalitie van Arabische landen, met name Egypte, Syrië en Jordanië. Op 11 juni 1967 was het resultaat de bezetting van de Gazastrook, de Westelijke Jordaanoever, de Syrische Golanhoogte en het Sinaï-schiereiland.

Volgens het officiële Israëlische discours was het voortbestaan van de Joodse staat bedreigd en handelde Israël uit zelfverdediging. Als één van de redenen werden Syrische beschietingen van Joodse nederzettingen in Noord-Galilea naar voor geschoven. Dat deze beschietingen het gevolg waren van constante Israëlische pogingen om stukjes land in de gedemilitariseerde zone in te lijven, werd er niet bij verteld (Trouw, 2007). Ben-Goerion laakte de Egyptische troepenconcentraties aan de Israëlische grens: deze “open preparations for the war” en de sluiting van de Straat van Tiran bracht Israël in de positie waarin het “geen andere keuze had” dan zich te beroepen op Artikel 51 van het VN Handvest of het recht van staten op zelfverdediging (Isacoff, 2005, p. 78). Deze troepenconcentraties waren echter niet zozeer offensief bedoeld, maar waren eerder een poging van Nasser om het conflict weg te halen van de gedemilitariseerde zones.

Deze Israëlische positionering als slachtoffer in het conflict strookt niet met de bevindingen van Peeters (1997, p. 132). Hij noemt de Zesdaagse Oorlog “zonder twijfel het best voorbereide militaire conflict dat Israël heeft uitgevochten.” Het land had immers “elf jaar de tijd voor aanschaf, planning en training.” Nog volgens hem (1997, p. 134) was een preventieve aanval een zeer bewuste keuze, aangezien op die manier Israël de bovenhand kon behouden in het conflict. Als Israël koos “voor een puur defensieve strategie, dan zouden de Arabische vijanden plaats, tijd en methode van de aanval kunnen kiezen. (...) De grote veldslagen dienden op vijandelijk gebied te worden uitgevochten.” Daarenboven was er geen sprake van een Egyptisch oorlogsplan, maar was de oorlog eerder het gevolg van “error and miscalculations” (Isacoff, 2005, p. 79). De harde houding van Nasser was dus bedoeld als afschrikking, hij had niet de intentie om Israël aan te vallen (Trouw, 2007).

De internationale reactie op de derde grote escalatie van het conflict kwam er op 6 juni in de vorm van resolutie 233 (S/RES/233) van de VN-veiligheidsraad waarin aan de verschillende betrokken regeringen een onmiddellijk staakt-het-vuren werd gevraagd. Deze oproep werd herhaald in resolutie 234 (S/RES/234) en resolutie 235 (S/RES/235), en werd uiteindelijk op 11 juni door Israël opgevolgd. Over de terugtrekking van de Israëlische troepen zou de Algemene Vergadering zich pas in de tweede helft van juni buigen.

3.3.1. België en het Israëlische bestaansrecht

De Belgische regering steunde het door de VN opgelegde staakt-het-vuren en drong aan op internationaal toezicht op de uitvoering ervan (De Raeymaeker, 1984, p. 19). Het land had al voor de oorlog de sluiting van de zeestraat veroordeeld omdat deze in strijd was met het internationaal recht – een consequente Belgische houding sinds 1956 – en gewaarschuwd voor eventuele Israëlische reacties erop. Toen de oorlog uitbrak, verklaarde Minister van Buitenlandse Zaken Harmel in het Belgisch parlement het bestaansrecht van Israël te zullen beschermen, België zou “à l’égard de la protection de l’existence des petits États” een vastberaden houding aannemen (Brachfeld, 1994, p. 74). Op de vraag wie de waarheid sprak – Israël en de Arabische coalitie beweerden beide aangevallen te worden – gaf de minister nog geen antwoord. Het parlement beoordeelde de Israëlische actie als “celle de la légitime défense” (Brachfeld, 1994, p. 74), het volgde in het conflict dus de Israëlische verantwoording

voor de preventieve aanval. Dit was dus in tegenstelling met de veroordeling van dezelfde tactiek in 1956. Het streefdoel van de Belgische regering was een “globale regeling” op basis van een door de grootmachten (de VN) gewaarborgd “regionaal akkoord”, waarin ondermeer het probleem van de vrije scheepvaart opgelost moest worden. Het parlement en de regering hadden echter ook aandacht voor de andere kant van het verhaal, met name het Palestijnse vluchtelingenprobleem. Ex-premier Théo Lefèvre (CVP) zag het als “une source permanente de tension qui pourrait mener à une guerre” (Brachfeld, 1994, p. 75). Het probleem ‘zou dus tot een oorlog kunnen leiden’, over een mogelijke rol van het probleem in de oorlog die op de eigenste moment werd uitgevochten werd niet nagedacht. Dat werd ook duidelijk in de erkenning van het probleem door minister Harmel. “Het Palestijns feit” werd “eerst als een puur humanitair probleem” bekeken en pas later “als een politiek gegeven van eerste rangorde.” (Smets, 1992, p. 72).

Naast de regering en het parlement kwam er ook een reactie op de Zesdaagse Oorlog vanuit de bevolking. Er werd in Brussel een grote mars voor solidariteit met Israël georganiseerd, druk bijgewoond door vertegenwoordigers van de drie klassieke politieke partijen.

3.3.2. De Nederlandse solidariteit

Bij Israëlsche steun en toeverlaat Nederland zorgde de Zesdaagse oorlog voor “grote bezorgdheid”. (Hellema, Wiebes, & Witte, 2004, p. 17). Minister Luns bestempelde de blokkade van Tiran “wel degelijk als een aanval op Israël.” Deze bezorgdheid om het lot van Israël werd ondermeer vertaald in wapenleveringen. Nederland was in 1967 de derde grootste wapenexporteur naar Israël, na Groot-Brittannië en de VS (zie tabel 2). Deze wapenleveringen hadden de goedkeuring nodig gehad van de Nederlandse regering. Bovendien zouden er via de militaire luchthaven van Gilze-Rijen niet enkel Nederlandse wapens naar Israël worden vervoerd. “In 1967 vonden via die weg ook Franse wapens hun weg naar Israël, ondanks een door Parijs afgekondigde wapenboycot.” (Historisch Nieuwsblad, 2008). Op politiek niveau was er dus geen twijfel over de houding ten opzichte van Israël. Niet enkel de regering, maar de ganse politiek “stond praktisch compleet achter Israël” (Peeters, 1997, p. 144).

Ook bij de bevolking was er grote bekommernis om de oorlog. “Nederland stond als één man achter Israël” lezen we zowel bij Peeters (1997, p. 144) als bij Van Dam en Keulen (1998, p. 36). Die laatste halen daarvoor een NIPO-onderzoek aan waaruit blijkt dat 67% van de Nederlanders aan de kant van Israël stond en minder dan 1% aan die van de Arabische landen. De Collectieve Israël Actie haalde bij de burgers geld op en ook de Nederlandse staat deed een duit in het zakje. “Op het salaris van haast alle Nederlandse ambtenaren werd in de maanden augustus, september en oktober 1967 een half procent ingehouden ten bate van deze actie om Israël financieel te steunen.” (Van Dam & Keulen, 1998, p. 36).

Tabel 2 De wapenuitvoer naar Israël tussen 1966 en 1968 (Bron: SIPRI Arms Transfers Database)

Trend-Indicator waarde van wapenexporten naar Israël, uitgedrukt in mln. US \$ bij constante (1990) prijzen

Land	1966	1967	1968	Totaal
Denemarken			1	1
Finland	2	3	3	8
Frankrijk	139	32	18	189
Duitsland			281	281
Nederland		119		119
Zuid-Afrika			6	6
Zwitserland		1		1
Verenigd Koninkrijk	59	121	56	236
Verenigde Staten	134	177	392	703
Totaal	334	453	757	1544

3.4. Resolutie 242

Na 11 juni 1967 verscheen het volgende probleem op de voorgrond: de terugtrekking van Israël uit de bezette gebieden. Het Handvest van de VN (1945) verbiedt de verovering van territorium door gebruik van geweld. De Israëlische verovering en bezetting van de Gazastrook, de Westelijke Jordaanoever, de Syrische Golanhoogte en het Sinai-schiereiland werd in juni en september 1967 in de Algemene Vergadering van de VN besproken. Een aantal ontwerpresoluties die de terugtrekking eisten werd ingediend, maar geen van die voorstellen behaalde de beoogde tweederde meerderheid. Het was uiteindelijk de Veiligheidsraad die op 22 november 1967 een Brits voorstel aannam als resolutie 242 (S/RES/242).

In tegenstelling tot de partijen in het conflict en andere landen, was er in België geen discussie over de twee mogelijke interpretaties van deze resolutie. Of het nu ging om de terugtrekking uit “bezette” (Engelstalige lezing van de pro-Israëlische landen) of uit alle verworven gebieden (Franstalige lezing), “een klein land zoals België, dat zo dikwijls overrompeld geworden was, kon onmogelijk de *verwerving van gebieden door geweld* aanvaarden.” (De Raeymaeker, 1984, p. 22) Minister Harmel stelde tijdens de eerste bespreking van het ‘bezettingsprobleem’ in de Algemene Vergadering van de VN op 22 juni 1967 dat “Israël doit renoncer à toute idée expansionniste et de toute occupation militaire.” Brachfeld (1994, p. 75) concludeert uit deze verklaring dat België “s’en tient à la version française du texte.” De ontoelaatbaarheid van gewelddadige verovering van grondgebied is absoluut en daarover wordt dus niet onderhandeld. Israël diende zich volgens de Belgische regering dan ook uit alle gebieden terug te trekken. Het verwondert ons niet dat Nederland zich inschreef in de Israëlische (Engelstalige) interpretatie van de resolutie. Dit betekende dus dat volgens Nederland “niet per se alle veroverde

gebieden opgegeven dienden te worden. Grenscorrecties, die de veiligheid van de staat konden verbeteren, moesten mogelijk zijn.” (Historisch Nieuwsblad, 2008).

Ook het volgende deel van resolutie 242 kon op Belgische bijval rekenen: “respect for and acknowledgement of the sovereignty, territorial integrity and political independence of every State in the area and their right to live in peace within secure and recognized borders”. Dit betekende immers een impliciete erkenning van het bestaansrecht van Israël, een *conditio sine qua non* voor België, want onderdeel van de beoogde evenwichtspolitiek. Ook de voor België noodzakelijke oplossing van het Palestijns vluchtelingenprobleem en de garantie op vrije scheepvaart werd in de resolutie vermeld.

Van één specifiek probleem was er echter geen sprake in ‘242’: Jeruzalem en de Heilige Plaatsen. Oost-Jeruzalem werd door de Israëlische bezetting feitelijk bij West-Jeruzalem gevoegd. De Belgische politiek in verband met Jeruzalem was al twintig jaar dezelfde: sinds de bespreking van het Delingsplan vroeg België om de internationalisatie van de stad. De Veiligheidsraad zou uiteindelijk in 1968 met resolutie 252 (S/RES/252) alle Israëlische acties “which tend to change the legal status of Jerusalem” als ongeldig beschouwen.

3.5. De Israëlisch-Arabische oorlog van 1973 en de oliecrisis

Op 6 oktober 1973 staken Egyptische en Syrische legereenheden de grens met Israël over, grenzen die werden vastgelegd met de bestandsregeling van augustus 1970. Doel van deze militaire actie was de “Israëlisering” van de sinds 1967 door Israël bezette gebieden tegengaan. Deze bezetting liet de rest van de wereld al enkele jaren koud: “De Arabische leiders waren vooral verontrust over de passiviteit en de onverschilligheid van de grote mogendheden. (...) President Sadat, (...), kwam tot de overtuiging dat alléén een dramatische ontwikkeling, die de wereldvrede op het spel zou zetten, de supermogendheden wakker zou schudden.” (De Raeymaeker, 1984, p. 30). Deze verrassingsaanval miste zijn doel niet: “the Israeli army command appeared to be caught by surprise” (Hellema, Wiebes, & Witte, 2004, p. 13). Spoedig dienden ook de twee toenmalige supermachten te reageren. Hoewel de Israëlische troepen aanvankelijk veel terrein en troepen verloren, konden ze na enkele dagen het tij keren. Door een akkoord tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie werd er op 22 oktober 1973 met resolutie 338 (S/RES/338) van de VN-veiligheidsraad een staakt-het-vuren opgelegd, dat echter meermaals door beide zijden geschonden werd. Dezelfde resolutie maande beide partijen ook aan tot een onmiddellijke implementatie van resolutie 242. Resolutie 340 (S/RES/340) zorgde uiteindelijk voor het zenden van een “United Nations Emergency Force” die op het staakt-het-vuren moest toekijken.

Ondertussen hadden de landen van OAPEC (Organisatie van Arabische olieproducerende landen) op 17 oktober 1973 een selectief olie-embargo afgekondigd dat specifiek die landen moest treffen die in het conflict een pro-Israëlische houding innamen. In Europa was Nederland het grootste doelwit van de boycot. Omwille van hun houding in vorige Arabisch-Israëlische oorlogen, maar ook omwille van hun actieve rol in de Oktoberoorlog zelf.

De meest opvallende Nederlandse actie was zonder twijfel de clandestiene wapenlevering aan Israël. Terwijl toenmalig minister van Buitenlandse Zaken Van der Stoep (PvdA) en het voltallige kabinet den Uyl hadden afgesproken om geen wapens te leveren, deed diens partijgenoot minister van Defensie Vredeling dat op zijn eentje wel. Hij zou “in het diepste geheim vanaf luchthaven Gilze-Rijen wapens van het Nederlandse leger naar Israël te sturen” (NRC Handelsblad, 2011). Volgens Snel (2008) was dit een voorbeeld van het verschil in houding op beide ministeries, want “terwijl op het ministerie van

Buitenlandse Zaken de zakelijke belangen in de Arabische wereld en elders nauwgezet in de gaten werden gehouden en tot voorzichtigheid gemaand werd, deinsde het ministerie van Defensie niet terug voor nauwe banden met Israël.” Deze wapenleveringen gebeurden dan wel geheim en illegaal, toch was Vredeling twintig jaar na de feiten ervan overtuigd dat hij een debat in de Kamer hierover “waarschijnlijk had overleefd”. Peeters (1997, p. 204) beaamt dit, hij wijst op de politieke consensus omtrent Israël, want ook de oppositiepartijen stonden achter Israël in het conflict. De reden voor de geheimhouding legt Vredeling bij het urgente karakter van de leveringen en bij de politieke gevoeligheid ervan. Terwijl in 1967 de militaire bijstand geen zware risico’s met zich meebracht, dienden premier Den Uyl en Van der Stoep rekening te houden met de mogelijkheid van een Arabische olieboycot. Den Uyl en Van der Stoep hebben steeds volgehouden niet op de hoogte te zijn geweest, maar “different individuals involved in the affair are of the opinion that it is highly unlikely that Den Uyl and Van der Stoep did not know.” (Hellema, Wiebes, & Witte, 2004, p. 31). Terwijl de wapenleveringen ontkend werden door de Nederlandse regering, verspreidde het gerucht van het tegendeel zich internationaal. De Arabische landen hebben Nederland dan wel nooit publiekelijk beschuldigd, niettemin hadden velen onder hen een donkerbruin vermoeden. De landen van OPEC (Organization of Arab Petroleum Exporting Countries) konden hun vermoedens dus nooit hard maken, maar hadden wel “sufficient other grounds for accusing The Netherlands of adopting a pro-Israeli attitude.” (Hellema, Wiebes, & Witte, 2004, p. 35).

De houding van België kunnen we onrechtstreeks afleiden uit de olieboycot. België werd natuurlijk getroffen door de verminderde uitvoer uit het Midden-Oosten, aangezien de meerderheid ervan langs de haven van Rotterdam verliep, maar was absoluut geen rechtstreeks doelwit van het embargo. De Arabische leiders beschouwden België niet als pro-Israëliësch, de Belgische evenwichtspolitiek in het Midden-Oosten werd blijkbaar geapprecieerd. In zijn toespraak tot de Algemene Vergadering van de VN op 8 oktober 1973 toonde minister van Buitenlandse Zaken Van Elsdene dan ook duidelijk begrip voor de houdingen en standpunten van de verschillende partijen (Van Elsdene, 1976, pp. 90-91). “Egypte en Syrië konden niet langer verdragen dat Israël bleef weigeren zich uit de bezette gebieden terug te trekken”. België “voelde hun ongerustheid aan over de uitzichtloze toestand waarin zij gekneld zaten.” Hij kon echter niet aanvaarden dat om de ontstane impasse te doorbreken opnieuw naar de wapens werd gegrepen. Ook de hopeloze situatie van het Palestijnse volk met wiens rechten niemand rekening leek te houden, kreeg zijn aandacht. Tenslotte was er een woord van begrip voor de verzuchtingen van Israël, dat zich constant bedreigd voelde en wiens oproep tot onderhandelingen steeds in Arabische dovemansoren viel. Van Elsdene eiste onverwijld een door de Veiligheidsraad opgelegd staakt-het-vuren én de uitvoering van resolutie 242 onder internationaal toezicht. Opvallend is de Belgische intentieverklaring om bij te dragen tot die uitvoering “in samenwerking met zijn Europese partners.” Van Elsdene (1976, p. 92) herhaalde zijn oproep tot “Europese concertatie” later in het Belgisch parlement, “omdat enkel een verenigd Europa werkelijk kan deelnemen aan het herstel van de vrede.” België zou tijdens het conflict en de nasleep niet wijken van deze expliciet Europese lijn.

3.5.1. De eerste stappen van de EPS

Ondermeer Smets (1992, p. 37) ziet de “Yom Kippoeroorlog als startpunt van een gezamenlijk EG-optreden”. Dit collectief buitenlands optreden was formeel al enkele jaren eerder gestart. Reeds in 1970 hadden de leden van de Europese Gemeenschap besloten om hun buitenlands beleid meer op mekaar af te stemmen. Dit gegeven kreeg de naam Europese Politieke Samenwerking (EPS). Deze coördinatie zou ten eerste gebeuren in een Politiek Comité van hooggeplaatste ambtenaren en ten

tweede op bijeenkomsten van de ministers van Buitenlandse Zaken, de zogenaamde Gymnich-vergaderingen.

Op 13 oktober 1973 kwam er een eerste communiqué van de ministers van Buitenlandse Zaken van de Negen omtrent het conflict. De voorbereiding ervan liep echter niet van een leien dakje. Terwijl Van Elsslande duidelijk had opgeroepen tot "Europese concertatie" én de uitvoering van resolutie 242, kreeg de Nederlandse Directeur-generaal voor Politieke Zaken bij de EG Van Lynden van zijn regering de instructies om "any joint statement over the Middle East war" te blokkeren (Hellema, Wiebes, & Witte, 2004, p. 36). Het voorstel dat op de onderhandelingstafel lag vroeg om een direct staakt-het-vuren en de uitvoering van resolutie 242 in de Franse interpretatie, en wou aan Frankrijk en Groot-Brittannië het mandaat geven om in de Veiligheidsraad de ganse EG te vertegenwoordigen. De Belgische regering steunde dit Europese initiatief ten volle, de Nederlandse spartelde tegen. Met de twee laatste eisen wou de Nederlandse regering immers niet akkoord gaan. Nederland eiste terugtrekking op de bestandslijnen van 1967 en vreesde dat het Nederlandse standpunt niet met het Franse verzoend kon worden. Het is ook belangrijk op te merken dat Nederland niet enkel problemen had met deze uitkomst van de EPS, maar ook met het principe van EPS. Nederland ging eerder uit van een door de VS uitgestippelde politiek. Van Lynden voelde echter nattigheid, hij vreesde "that The Netherlands was heading for isolation within the EC." (Hellema, Wiebes, & Witte, 2004, p. 36). De onderhandelingen liepen stroef en Van Lynden kon minister Van der Stoep uiteindelijk overtuigen om akkoord te gaan met het gemeenschappelijk standpunt. De minister zou wel volharden in zijn oppositie tegen de Frans-Britse afvaardiging in de Veiligheidsraad. Met resultaat, in het communiqué van 13 oktober was er uiteindelijk geen sprake van een Frans-Britse vertegenwoordiging. Het Nederlandse 'veto' had gewerkt, dit tot grote teleurstelling van de Arabische landen die een krachtadig Europees optreden verwachtten. De Arabische reactie liet niet op zich wachten. Op 17 oktober 1973 kondigde de OAPEC het olie-embargo af. De dag ervoor had de Belgische buitenlandminister Van Elsslande nog opgeroepen tot een standpunt op Europees vlak, tevergeefs.

Aanvankelijk reageerde Europa "tegenover de Arabische olieboycot (die ten aanzien van de VSA en Nederland zelfs totaal wordt) (...) in gespreide slagorde" (Smets, 1992, p. 38). Het verzekeren van de olieaanvoer kreeg blijkbaar voorrang op de initieel gewenste Europese solidariteit en politieke samenwerking. Ook België, dat de Europese solidariteit en samenwerking tot 16 oktober nog hoog in het retorische vaandel had gedragen, liet zich van zijn nationalistische kant zien. Het land stopte "de uitvoer van benzine en kerosine naar andere EEG-landen, in strijd met het EEG-verdrag." (Peeters, 1997, p. 225). De situatie zou enkel verergeren, en dan vooral voor Nederland. Algerije had op 22 oktober als eerste land bekendgemaakt geen olie meer te leveren aan Nederland, niet veel later volgden de andere Arabische landen. Het pro-Israëliëse Nederlandse optreden, met geheime wapenleveranties, een uitgelekt veto in het Politiek Comité en verschillende pro-Israël betogingen in aanwezigheid van toppolitici, was hen een doorn in het oog. Nochtans wist Nederland op voorhand dat er risico's waren verbonden aan dergelijke houding. Deze risico's waren echter berekend, het land ging ervan uit dat het dankzij zijn Atlantische instelling zou kunnen rekenen op Amerikaanse steun wanneer het fout ging. Bovendien had, in het kader van de Europese solidariteit, het viseren van Nederland volgens het EEG-verdrag geen problemen mogen opleveren. Die problemen traden niettemin toch op, de Europese solidariteit bleek toch niet zo betrouwbaar. Frankrijk, dat als 'broker' wou optreden in het conflict en dus 'geen hulp' wou verlenen aan Nederland, laakte de pro-Israëliëse Nederlandse houding. Elk land koos voor een nationaal antwoord op dit economisch en vooral politiek probleem.

Peeters (1997, p. 224) citeert ter illustratie van de verkruijmelende Europese solidariteit een Belgische diplomaat: "Acht Europese landen hebben strikte neutraliteit in acht genomen in het Israëlisch-Arabisch conflict. Het negende heeft de publieke opinie gevolgd. Het is niet meer dan normaal dat het de gevolgen daarvan ondervindt." Kortom, Nederland had het zelf gezocht. Het valt nochtans te betwijfelen of enkel de Nederlandse regering de publieke opinie volgde. De Nederlandse bevolking koos gewoon meer dan andere Europeanen de kant van Israël. Voor België stelt Smets (1992, p. 70) bijvoorbeeld dat de Belgische publieke opinie in 1967 globaal gezien als 'pro-Israël' te omschrijven viel, maar dat, na de jaren van bezetting, dit in 1973 niet meer het geval was.

Uiteindelijk zou de EPS toch een versnelling hoger schakelen toen de boycot op 4 november nog versterkt werd. Op 6 november kwam er de gemeenschappelijke Verklaring van Brussel (Hill & Smith, 2000, p. 300). Bij zijn toelichting in de Kamer over de Belgische politiek ten aanzien van het Midden-Oosten verklaarde minister Van Elsanle (1976, pp. 95-96) dat deze Europese stellingname essentieel was, ondermeer om een Amerikaans-Russische overvleugeling te vermijden. 'De Negen' mochten niet toelaten dat deze grootmachten alleen konden "beslissen over oorlog en vrede." In België was er blijkbaar minder sprake van een Atlantische reflex, het land trok op politiek vlak resoluut de kaart Europa. Van Elsanle verklaart in de Kamer dat hij zich bewust was van het gevaar van deze verklaring. Deze omvatte immers gelijktijdig een politieke verklaring en een economische discussie over "het petroleumvraagstuk". In het document is er van maatregelen omtrent het embargo nochtans geen sprake, de verklaring concentreert zich volledig op een mogelijke vredesregeling. De Verklaring vroeg ondermeer een terugtrekking "overeenkomstig resoluties 339 en 340 van de Veiligheidsraad", vredesonderhandelingen in het kader van de VN op basis van resolutie 242, een einde aan de Israëlische bezetting en respect voor de soevereiniteit en territoriale onschendbaarheid. De lidstaten van de EG waren ook vastberaden om "met deze landen akkoorden te negociëren (sic)." Daarenboven erkende de EG voor de eerste maal dat ook het Palestijnse volk rechten heeft en dat "a just and lasting peace in the Middle East must take into account the legitimate rights of the Palestinians." (Taylor, 1978, p. 431). Het was toen echter bijlange nog niet duidelijk wat die rechten precies moesten of zouden inhouden. Bij de toelichting bij de Verklaring van Brussel in het Parlement werd door toenmalig minister van Buitenlandse Zaken Van Elsanle gesteld dat nog moest overwogen worden "welke de aard" van de rechten zou zijn. Ook over de kwesties van vertegenwoordiging bij vredesbesprekingen – het al of niet betrekken van de PLO (Palestine Liberation Organization) – en over "het geografische gebied waarbinnen hun rechten moeten uitgeoefend worden." (Van Elsanle, 1976, p. 98) moest nog worden nagedacht. Het probleem van de Palestijnen staat niettemin in "het centrum van het conflict in het Nabije Oosten". De minister liet met deze erkenning de Belgische evenwichtspolitiek niet varen, aangezien deze te verzoenen was en moest worden met het bestaansrecht van Israël. Smets (1992, p. 38) schuift naar voor dat België op het vlak van de erkenning van de Palestijnse rechten een Europese voorloper was. Nochtans had het land in 1970 tegen enkele VN-resoluties die het Palestijnse zelfbeschikkingsrecht erkenden gestemd, net als Nederland. België deed dit echter louter omwille van de asymmetrie in desbetreffende resoluties, deze erkenden immers het bestaansrecht van Israël niet.

Voor de aanvang van de onderhandelingen op 5 en 6 november maakte de Nederlandse regering duidelijk dat het hoofdzakelijk geïnteresseerd was in "cooperation with regard to the oil crisis, not in a common Middle East policy." (Hellema, Wiebes, & Witte, 2004, p. 88). Nederland kreeg zijn gevraagde garantie op een economische discussie en was daarna bereid om ook de oorlog zelf te bespreken. In

een instructiebrief naar de ambassadeurs in de Arabische landen maakte Van der Stoep de Nederlandse standpunten duidelijk. "The Israeli borders (...) must be approximately the same as those existing before the 1967 war." Of resolutie 242 geïnterpreteerd werd op Franse of Engelstalige wijze werd niet geëxpliciteerd. "On the Palestinian question it was specified that their political aspirations had to be embodied in some form or other as an essential part of any future peace settlement." (Hellema, Wiebes, & Witte, 2004, p. 88). Tijdens de onderhandelingen zou Van Lynden er vervolgens alles aan doen om een voor Israël zo gunstig mogelijke verklaring uit de brand te slepen. De vage passage over de Israëlische bezetting is daar niet vreemd aan. Hij trachtte bovendien de politieke stellingname in het conflict te koppelen aan een gezamenlijke Europese aanpak van de oliecrisis. Ondermeer Groot-Brittannië was hiertoe niet bereid, het land vreesde dat daarmee zijn tot nu toe niet bedreigde olietoevoer wel in het gedrang zou komen. Enkel de landen die het merendeel van hun olie via Rotterdam ontvingen, waaronder België, waren bereid collectieve economische stappen te zetten. België zou deze stappen echter enkel lippendienst bewijzen. Volgens Hellema, Wiebes, & Witte (2004, p. 92) betekende de Nederlandse instemming met de Verklaring van Brussel een eerste stap naar, ten eerste, een echte Nederlandse aanvaarding van de EPS als beleidsvormend en coördinerend instrument, en ten tweede, een einde aan de isolering van Nederland binnen dit instrument. Toch is het niet moeilijk om de verklaring te interpreteren als een nederlaag voor de Nederlandse diplomatie, deze verklaring lag immers hoofdzakelijk in de Franse lijn der verwachtingen. Bovendien klonk er bij de oppositie en de Nederlandse publieke opinie kritiek op het optreden van de regering. Niet omwille van het ondertekenen van de Verklaring, maar wel omwille van het olie-embargo. De Nederlandse regering had volgens hen de verdediging van Israël belangrijker geacht dan de eigen economische belangen en specifiek die van de haven van Rotterdam. De verhouding met Israël zou na de oorlog en boycot van 1973 dan ook flink veranderen. "Nederland stelde zich na de boycot heel wat gereserveerder op." (Peeters, 1997, p. 237). Smets (1992, p. 39) constateert een gelijklopende tendens op Europees vlak: "het gebruik van het oliewapen door de Arabische landen" zorgde ervoor dat "de EG meer pro-Arabische accenten" legde en zich daardoor verwijderde van het Amerikaanse standpunt. De EG probeerde de door België gevreesde 'monopolisering van het Midden-Oosten' door de VS tegen te gaan, het Amerikaanse leiderschap werd niet meer zonder slag of stoot aanvaard. Ondanks deze pro-Arabische accenten sloot de EG in 1975 een vrijhandelsakkoord met Israël, politieke strubbelingen lagen niet in de weg van economische banden. Het meest tastbare bewijs van de pro-Arabische accenten was de doorstart van de Euro-Arabische dialoog in 1973. Opgestart met economische bedoelingen, kreeg deze dialoog onder Franse impuls ook snel een politiek karakter. Hoewel België aan de start ervan positief en optimistisch was, vond het deze dialoog uiteindelijk toch niet het ideale middel om een globale regeling van het conflict te bereiken. België nam een "realistische houding" aan, het zag teveel interne problemen, zowel aan de Europese kant als binnen de Arabische Liga, die concrete resultaten in de weg stonden (Smets, 1992, p. 46).

3.6. De jaren '80 en '90: coördinatie binnen de EG/EU

3.6.1. De Camp David-akkoorden

Met de Camp David-akkoorden tussen Israël en Egypte van 1978 en het vredesakkoord tussen beide landen in 1979 kwam er een belangrijke doorbraak in het conflict. De akkoorden zouden Egypte wel isoleren van de rest van de Arabische landen. De Europese lidstaten reageerden positief, maar gereserveerd op de akkoorden. De EG had dan ook volledig buitenspel gestaan tijdens de onderhandelingen. Toenmalig Belgisch minister van Buitenlandse Zaken Simonet verwelkomde deze

“deelakkoorden”, die volgens hem het uitgangspunt konden vormen voor een verder vredesbeleid. Simonet stelde echter dat toekomstige vredesonderhandelingen enkel succesvol konden zijn als ook de “vertegenwoordigers van het Palestijnse volk” (De Raeymaeker, 1984, p. 50) betrokken werden, wat in Camp David niet het geval was geweest. Dit ondanks de erkenning binnen de VS dat ook de Palestijnen een rol in de onderhandelingen dienden te spelen: “the foreign policy advisers seemed to agree that some form of Palestinian participation in the negotiations would be essential” (Quandt, 1986, p. 86). Dat de PLO, ondanks de inspanningen van Amerikaans president Carter en minister van Buitenlandse Zaken Vance, toch niet betrokken werd in de onderhandelingen valt wellicht zowel Israëliisch premier Begin als Egyptisch president Sadat aan te rekenen. De eerste omdat hij niet met de “terroristen” van de PLO wou onderhandelen, zelfs niet wanneer Arafat en de zijnen resolutie 242, en dus het bestaansrecht van Israël, zouden erkennen. De tweede omdat hij een apart Egyptisch-Israëliisch vredesakkoord dringend nodig achtte om zijn economische “open-door policy” te doen slagen. De akkoorden zouden hem en Egypte uiteindelijk isoleren binnen de Arabische wereld.

Het benadrukken van de rol van het Palestijnse volk door Simonet paste echter in de pioniersrol die België vervulde omtrent de rechten van de Palestijnen. “Minister Van Elsende gewaagde sedert 1975 van het recht van de Palestijnen op een eigen staat” (De Raeymaeker, 1984, p. 44). In 1976 kreeg de PLO toelating om in Brussel een informatiebureau, ofte een ambassade avant la lettre, op te richten. België erkende de PLO niet als enige vertegenwoordiger van de Palestijnen, de organisatie streefde immers volgens zijn statuten de vernietiging van Israël na, het was van mening dat, bij eventuele onafhankelijkheid, verkiezingen dit moesten uitmaken.

3.6.2. De Verklaring van Venetië

Op Europees niveau startten de jaren '80 pas echt met de Verklaring van Venetië (13 juni 1980) (Hill & Smith, 2000, p. 302). Daarin vraagt de EG de erkenning van het Palestijnse zelfbeschikkingsrecht, naast die van het bestaansrecht van Israël, en stelt het dat de PLO betrokken moet worden in de vredesonderhandelingen. De EG had België eindelijk bijgebeend. Bovendien vraagt de Verklaring een einde aan de Israëliische bezetting en de bouw van nederzettingen. De Verklaring van Venetië zien we als het Europese antwoord op de Camp David-akkoorden. In 1978 en 1979 stonden de Palestijnen én de EG, nog volkomen aan de zijlijn. De Europese profilering in het conflict is een typische uiting van de wens van het geïntegreerde Europa om een belangrijke speler te worden op de internationale politieke scene. Europa kiest voor een hoofdrol in zijn ‘achtertuin’, waar het ondermeer oliebelangen heeft. Een oplossing van het conflict wordt als een essentiële voorwaarde voor de Europese veiligheid gezien. De Belgische activiteit rond dit thema is volgens Smets (1992, p. 41) te verklaren door het Belgische inzicht dat Europese stellingname in het conflict als een motor kon werken “in het uitbouwen van een gemeenschappelijke politiek van de EG.” Dat Nederland nog niet helemaal meeging in de Europese consensus rond het conflict, maakt volgend voorbeeld duidelijk. Nederland was in 1981 voorzitter van de EG en kreeg in die hoedanigheid de taak “om de Verklaring van Venetië in praktijk te brengen”. Dit kwam neer op een bezoek van toenmalig minister van Buitenlandse Zaken van der Klaauw aan PLO-leider Yasser Arafat. Eerstgenoemde zou later nadrukkelijk te kennen geven dat hij Arafat meermaals duidelijk had gemaakt hem te bezoeken als voorzitter van de Europese Raad en niet als Nederlands minister (Historisch Nieuwsblad, 2006). Toch waren er de eerste tekenen merkbaar van een wijzigende Nederlandse houding ten aanzien van Israël en het conflict. Zo verhuisde Nederland zijn ambassade op 1 september 1980 van Jeruzalem naar Tel Aviv “until the Jerusalem question has been resolved” (Ellensburg Daily Record, 1980).

3.6.3. De oorlog in Libanon

In 1982 barstte het conflict opnieuw in alle hevigheid los. Israël viel zijn sinds 1975 door burgeroorlog verscheurde buurland Libanon op 6 juni binnen. Israël mengde zich al sinds 1978 in het conflict omwille van raketaanvallen op het noorden van Israël door de PLO, dat zich in het zuiden van Libanon had gevestigd. De initieel beperkte operatie van 1982 breidde zich op initiatief van de toenmalige Israëlische defensie-minister Ariël Sharon uit tot de hoofdstad Beiroet. “Zijn doel was al het Palestijns verzet in Libanon op te ruimen, de Syriërs uit de Bekaa-vallei te verdrijven en een pro-Israëlische, christelijke regering te installeren in Beiroet.” (RTL.nl, 2012). Het gruwelijkste, bloedigste hoofdstuk van deze oorlog werd in september geschreven, toen het Israëlisch leger zijn Libanese bondgenoot, de Christelijke Falangisten, vrije baan gaf om twee Palestijnse vluchtelingenkampen in West-Beiroet binnen te vallen. De internationale reactie op de slachting in Sabra en Shatila “waarbij zo’n 1700 Palestijnen waren omgekomen” (Fisk, 2005, p. 554), bleef niet uit. De Raeymaeker (1984, pp. 70-72) beschrijft de reacties van de Belgische regering ten tijde van de Libanese (burger)oorlog. Al in 1978, bij de eerste Israëlische operaties in Zuid-Libanon, veroordeelde minister Simonet deze agressie. De grootschalige inval van 1982 beoordeelde de Belgische regering als een gevaar voor de wereldvrede. Als voorzitter van de EG veroordeelde het deze schending van internationaal recht zeer krachtig. Uiteraard bleven de massamoorden in Sabra en Shatila niet onopgemerkt, de regering drukte zijn afschuw en verontwaardiging uit en “was van plan, in overleg met haar partners van de Europese Gemeenschap een actie te voeren.” Volgens De Raeymaeker (1984, p. 75) zag minister van Buitenlandse Zaken Tindemans de rol van de EG als katalysator, “in de zin van een toenadering tussen twee thesissen”, namelijk die van de VS en Israël enerzijds en die van de Arabische landen anderzijds. België zou moeten bijdragen tot onderhandelingen tussen beide kampen. De EU mocht zich in zijn ogen niet blijven verwijderen van het Amerikaanse standpunt maar diende een rol op te nemen als bemiddelaar. De Atlanticus in Tindemans kreeg zodoende ook in het Midden-Oostenconflict de bovenhand (Coolsaet, 2001, pp. 461-463). Ook in Nederland beroerde de oorlog de gemoederen. De oorlog betekende “een dieptepunt” in de betrekkingen met Israël (Peeters, 1997, p. 252) of zelfs een “omslagpunt in zowel de politiek als de publieke opinie” (De Groene Amsterdammer, 2001).

3.6.4. De eerste intifada, de vredesconferentie en de Oslo-akkoorden

De volgende decisieve gebeurtenis start op 9 december 1987. Toen barstte de Palestijnse opstand tegen de Israëlische bezetting van de Westelijke Jordaanoever los, die later bekend zou worden als de Eerste Intifada. De intifada was geen georganiseerde actie van de PLO, wiens hoofdkwartier toen in Tunis was gevestigd, maar eerder een spontane burgeractie. Volgens Smets (1992, p. 42) zorgt de intifada ervoor dat de Europese publieke opinie opschoof in Palestijnse richting. De in keffiyeh getooide Palestijnse jongeren die stenen gooiden naar Israëlische tanks konden op veel sympathie rekenen. De repressie en de voortdurende bezetting veranderde de Israëlische David definitief in Goliath. De EG riep Israël op om de mensenrechten van de Palestijnse bevolking te respecteren. De reactie van de PLO liet niet op zich wachten. De leider van de PLO, Yasser Arafat, begreep dat het door de bevolking gecreëerde momentum gegrepen moest worden, want er waren kapers op de kust. Zo trad Hamas, de Palestijnse tak van de Moslimbroeders, tijdens de intifada vastberaden naar de voorgrond (Miller, 2006, p. 652). Met de Verklaring van Algiers, waarin de PLO VN-resolutie 242 en dus het bestaansrecht van Israël aanvaardde, probeerde de organisatie zich verder ‘salonfähig’ te maken. Wat ten dele lukt. In 1991, na de Golfoorlog, startte de internationale vredesconferentie in Madrid nog zonder een aparte Palestijnse delegatie, maar waren de Palestijnen wel vertegenwoordigd in een

gezamenlijke Jordaans-Palestijnse delegatie (Fisk, 2005, p. 521). Maar in januari 1993 zou in Oslo het geheime vredesoverleg tussen Israël en de PLO van start gaan en in september van dat jaar ondertekenden de Israëlische premier Rabin en Arafat in Washington de Oslo-akkoorden, een historische doorbraak. "Israël erkent de PLO als gesprekspartner en kent de Palestijnen beperkte autonomie toe in ruil voor erkenning van de staat Israël. Over de grote, nog resterende problemen tussen beide partijen, zoals de status van Jeruzalem, zal later worden gesproken." (NRC Handelsblad, 2000). In deze bilaterale onderhandelingen moest de EU net als in Camp David vanaf de zijlijn toekijken. De hoofdrol was ook nu weggelegd voor de Verenigde Staten. "Nevertheless, the EU viewed the Oslo process not only as an opportunity for Middle East peace, but also as an opportunity to enhance its political role in the region." (Miller, 2006, p. 643). De EU nam dan wel niet deel aan de onderhandelingen, het zag er wel een bevestiging van zijn Midden-Oostenbeleid sinds 1980 in: eindelijk was de PLO betrokken in de onderhandelingen.

Europa had zichzelf niet helemaal weggecijferd in het vredesproces, tijdens de internationale vredesconferentie had het zich toegespitst op regionale economische ontwikkeling. De economische kaart zou ook in het verdere Oslo-proces worden getrokken. "The EU, realizing that a significant economic commitment would have political implications, decided that the best way to achieve greater influence was through financial involvement in the nascent peace process." (Miller, 2006, p. 643). De EU zou vanaf 1994 overtuigd inzetten op het uitbouwen van een Palestijnse staat. Zo bedroeg de Europese steun tussen 1994 en 1999 gemiddeld 137 miljoen euro (Europeaid, 2012). Toen het vredesproces na Oslo enkele successen kende, was de EU tevreden met zijn rol op de achtergrond. Niettemin profiteerde de EU van de verbeterde situatie en sloot het in 1995 een nieuw Associatie Akkoord met Israël. Dit akkoord had tot doel de politieke dialoog en de economische samenwerking te versterken, het bevatte ook een clause over het naleven van de mensenrechten. Bovendien werd met de Barcelona Verklaring van 1995 ook de Palestijnse Autoriteit een volwaardige partner in het Euro-Mediterrane partnerschap. Toen het Oslo-proces vanaf 1996 verzandde, na de aanslag op Rabin, het stijgende aantal Palestijnse aanslagen en de verkiezing van "havik" Netanyahu, trachtte de EU een grotere politieke rol op te eisen. De Europese Commissie riep de lidstaten op om de ratificatie van het in 1995 afgesloten Associatie Akkoord uit te stellen tot Israël toegevingen deed aan de Palestijnen. België en Frankrijk zouden als enigste ratificatie effectief uitstellen. Miller (2006, p. 645) citeert ter illustratie "een EU-politicus": het was tijd om "the imbalance between the EU's economic and political roles [in the peace process]" recht te zetten. De EU zag zichzelf als een essentiële schakel in het verder zetten van het vredesproces.

In de loop van de jaren tachtig en negentig werd het duidelijk dat op het vlak van politieke inspanningen in het conflict de EG/EU het belangrijkste actieniveau was. België vroeg al sinds 1973 op tot "Europese concertatie" en zijn streefdoel was verwezenlijkt met deze Europese aanpak. België hield zich volgens Smets (Smets, 1992, p. 73), in vergelijking met de jaren zeventig, eerder gedeisd bij het uitstippelen van het Europese beleid. Het Midden-Oosten was in die periode "allerminst een prioriteit voor de Belgische diplomatie", noch voor de Belgische politieke partijen. De aandacht van de Belgische buitenlandse politiek ging toen in de eerste plaats naar de historische omwenteling in Centraal- en Oost-Europa. Smets (1992, p. 63) heeft het wel over een vrij algemene politieke consensus omtrent het recht van de Palestijnen op een eigen staat. Franck (1996, p. 160) daarentegen merkt op dat de verschillende Belgische voorzitterschappen van de EG veel moeite deden om, in het kader van de EPS, een gemeenschappelijke positie in te nemen in het Palestijns-Israëlische conflict. Zo

probeerde België in 1982 en 1987 een opvolger van de Verklaring van Venetië te bewerkstelligen. Franck (1996, p. 160) wijst op de in die periode low-profile houding van de VS, België zag zodoende een nieuwe Europese kans schoon. Die 'nieuwe verklaring van Venetië' kwam er uiteindelijk op 28 februari 1987. In die verklaring riep de EG op tot "an international peace conference to be held under the auspices of the United Nations with the participation of the parties concerned." (Hill & Smith, 2000, p. 305) Minister Tindemans trachtte vervolgens met diverse bezoeken aan deze "concerned parties" de weg vrij te maken voor een dergelijke conferentie, maar zou daar niet in slagen. In 1991, na de omwentelende Golfoorlog, kwam er in Madrid uiteindelijk toch een internationale vredesconferentie samen, waar de EG de hoofdrol echter aan de VS moest laten. De Golfcrisis bracht het Midden-Oosten en het Israëliisch-Palestijns conflict terug op de voorgrond en "heeft ook in België geleid tot een nieuwe dynamiek ter zake" (Smets, 1992, p. 73). Tijdens de Golfoorlog stond de EG als actor militair en politiek buitenspel, dit zorgde ervoor dat er in België een consensus ontstond over de noodzaak van een gemeenschappelijk Europees buitenlands en veiligheidsbeleid: als de EG, en dus ook België, niet langer buitenspel wenste te staan in internationale conflicten, zou het de krachten moeten bundelen.

De algemene lijn in de Belgische buitenlandse politiek is ook op het einde van de jaren negentig gericht op Europa. Coolsaet (2001, p. 537) stelt dat ondermeer het "herstel van de geloofwaardigheid van het externe optreden van de EU" door de Belgische diplomatie en regering naar voren geschoven werd als noodzakelijke prioriteit om zodoende het Europese project opnieuw te legitimeren. Het was daarom essentieel om aan te tonen dat Europa ook een politiek project was en is. Één van de manieren waarop dit kon, is profilering in het Midden-Oosten. De Europese aanpak van het conflict laat zich als volgt samenvatten: gebruikmakend van de ontstane 'Oslo-dynamiek' met beide partijen een vertrouwensrelatie uitbouwen, respectievelijk door middel van economische banden met Israël en ontwikkelingshulp aan de Palestijnse Autoriteit. Deze vertrouwensrelaties worden zodoende de sleutels tot Europese invloed in het conflict en de oplossing ervan.

3.7. Het huidige Belgische beleid in het Israëliisch-Palestijns conflict

3.7.1. De tweede intifada en de terugtrekking uit Gaza

Toen in 2000 de vredesgesprekken in het kader van de Oslo-akkoorden opgeschort werden en de Tweede of al-Aqsa Intifada uitbrak, volgde de EU ten dele de Palestijnse verklaring. De Palestijnen waren gefrustreerd door de gebrekkige vooruitgang en het ontbreken van een duidelijk perspectief en kwamen na het bezoek van Ariël Sharon aan de Tempelberg massaal in opstand. Sharon zou in 2001 tot premier van Israël gekozen worden. Volgens Miller (2006, p. 646) ontwikkelde de EU zich in deze periode tot de "PA's most steadfast international ally" en moest Israël afrekenen met harde kritiek van de EU, ondermeer op de behandeling van de Palestijnen. De EU legde anderzijds de verantwoordelijkheid voor het aanhoudende conflict consequent bij beide kampen, die allebei gebruik bleven maken van geweld. Israël liet zich niet onbetuigd en trachtte Arafat in 2002 te isoleren door hem te verbieden naar de EU te reizen en door een Europese delegatie de toegang tot Ramallah te ontfangen. In een reactie op de Israëliische weigering, verklaarde toenmalig Belgisch minister van Buitenlandse Zaken Louis Michel "that the European Union might reconsider its trade relations with Israel." (ArabicNews.com, 2002). Ook toen Arafat onder grote interne kritiek kwam te staan, er waren ondermeer een groot aantal aantijgingen over corruptie, liet de EU hem niet vallen. In 2002 lanceerde de EU met de andere leden van het zogenaamd Kwartet – VS, Rusland en de VN – de "road map for

peace". Deze kaart naar vrede omvatte drie stappen, met als laatste stap het vestigen van een Palestijnse staat, de tweestatenoplossing werd zodoende het officiële Europese streven.

In 2005 trok Israël zich op initiatief van premier Sharon unilateraal terug uit de Gazastrook en ontmantelde het zijn aanwezige nederzettingen. De Palestijnse Autoriteit kreeg in Gaza eindelijk de kans om zelf te regeren, 'zonder Israëlische inmenging'. De EU zou de economische en infrastructurele opbouw van Gaza steunen met 330 miljoen dollar (Miller, 2006, p. 649). Aangezien Sharon de terugtrekking unilateraal beslist had, zag de EU zich quasi verplicht ook enkele tegemoetkomingen te doen. Verschillende Europese leiders spraken hun lof uit over de Israëlische beslissing en de EU zou de Palestijnse leiders op het hart drukken om de wet te handhaven in de Palestijnse gebieden ten einde de veiligheid van Israël te verzekeren – lees: de gewapende milities ontmantelen. Toen Hamas het door de Israëlische terugtrekking achtergelaten machtsvacuüm kon vullen ten nadele van Fatah, kwam het volgend probleem, dat van de erkenning van Hamas, op het bord van de EU te liggen. In 2002 kwam de Izz ad-Din al-Qassam Brigade, de militaire tak van de Palestijnse Moslimbroeders, op de Europese lijst van terreurgroepen terecht. De EU liet de deur wel open voor de politieke tak van de beweging. De Unie was toen nog van mening dat Hamas een rol te vervullen had in het vredesproces. Vooral Groot-Brittannië en Nederland zouden in de daaropvolgende jaren succesvol pleitten voor een hardere aanpak van de beweging (Miller, 2006, p. 653). De politieke tak van Hamas kwam in 2003 op de lijst van terreurgroepen terecht. Met de verkiezingsoverwinningen van Hamas in 2005 en 2006 kwam er opnieuw een discussie over de aanpak van Hamas, maar een echte consensus "on how to manage communications or build relationships" is er tot nu toe nooit gekomen (Middle East Monitor, 2011), in de regel wordt er niet met Hamas onderhandeld. Het Israëlische antwoord op de verkiezingsoverwinning liet niet op zich wachten. "Israel stopped transferring to the Palestinian Authority tax income it collects on its behalf, depriving the PA from paying salaries" (Europees Parlement, 2010). Om te zorgen dat de PA niet zonder financiële middelen zou vallen, zette 'het Kwartet' samen met de Europese Raad een tijdelijk mechanisme op. Dit mechanisme moest rechtstreeks humanitaire hulp zenden naar de Palestijnse bevolking, zonder gebruik te maken van de instellingen van de Hamas-regering. De EU kiest sedertdien consequent voor de door de Fatah gedomineerde Palestijnse Autoriteit als Palestijnse partner.

3.7.2. De Gaza-oorlog en het Free Gaza flottielje

Na de gewelddadige machtsovername van de Gazastrook door Hamas in 2006 en 2007, besloten Egypte en Israël de blokkade van Gaza te verstevigen. Bovendien hield Israël reeds sinds 2005 de grensovergangen van Gaza gesloten. "Gemiddeld werden slechts veertig trucks toegelaten waar Gaza dagelijks behoefte heeft aan zeshonderd tot achthonderd vrachtwagens." (De Groene Amsterdammer, 2009). Het doel van deze blokkade was de stelselmatige verzwakking van Hamas ten einde de raketaanvallen te stoppen. Deze raketaanvallen kostten tussen 2001 en begin 2009 het leven aan 28 Israëliërs. "Maar alleen al in de periode 2005 tot en met 2007 doodde Israël 1290 Palestijnen in Gaza, van wie 222 kinderen." (De Groene Amsterdammer, 2009). De aanvallen op het zuiden van Israël met Qassam-raketten stopten echter niet en de blokkade werd bovendien al jaren omzeild door een clandestiene 'tunneleconomie' op de Egyptische grens. Ook een in juni 2008 door Egypte onderhandelde wapenstilstand tussen Hamas en Israël kon de geweldplegingen aan beide kanten niet voorkomen, evenmin kon het een einde maken aan de economische blokkade door Israël. Op 27 december 2008 ging Israël over tot de uitvoering van "Operation Cast Lead", een offensief dat het naar

eigen zeggen al een anderhalf jaar aan het voorbereiden was (Knack, 2009). Eerst viel Israël de Gazastrook aan vanuit de lucht, later ging het ook over tot een grondoffensief.

De reactie van de Belgische regering kwam er op 6 januari 2009, ze verklaarde erg verontrust te zijn door de humanitaire situatie. Ze riep op tot een onmiddellijk staakt-het-vuren, wou zo snel mogelijk opnieuw onderhandelingen en wenste “dat humanitaire hulp dringend toegang krijgt tot de Gazastrook door de volledige heropening van de toegangspunten.” België zou ook deelnemen aan de repatriëring van gewonde kinderen en maakte een half miljoen euro vrij voor humanitaire hulp. Er zouden in België ten tijde van het conflict verschillende protestmarsen georganiseerd worden tegen de oorlog, verschillende partijen spraken van “disproportioneel geweld” van Israëlische kant. De vraag of Israël al of niet bestraft diende te worden liet de Belgische regering onbeantwoord. In Nederland riep het kabinet Balkenende ook op tot een wapenstilstand en zou het inzetten op humanitaire hulp. De Nederlandse regering bleef echter minder aan de oppervlakte, ze was van mening dat Israël niet gestraft hoefde te worden voor zijn militaire acties (Elsevier, 2009). Nederland werkte bovendien samen met Denemarken een plan uit voor het inzetten van een EU-missie. Deze moest de opdracht krijgen om aan de grens tussen Gaza en Egypte de wapensmokkel te voorkomen. De Nederlandse oppositiepartijen, maar ook regeringspartij PvdA, hadden het ook over “disproportioneel geweld”. Het grootschalige militaire antwoord van Israël viel volgens hen niet te rijmen met de kleinschalige aanvallen met de primitieve Qassam-raketten. Regeringspartij CDA veroordeelde het Israëlisch geweld niet en kon daarbij rekenen op de steun van de rechtse oppositie. Later in de oorlog drong minister-president Balkenende er bij zijn Israëlische collega Olmert op aan om een staakt-het-vuren te realiseren.

De Europese Unie had op 1 januari 2009 al aangekondigd een diplomatieke delegatie naar het Midden-Oosten te sturen met de taak een staakt-het-vuren te onderhandelen, deze delegatie zou later vervoegd worden door de Franse president Sarkozy (EUobserver.com, 2009a). De delegatie kwam terstond in een uiterst paradoxale en contraproductieve situatie terecht. Enerzijds wou het een wapenstilstand onderhandelen tussen beide partijen en anderzijds kon ze ten gevolge van een eerdere beslissing niet onderhandelen met Hamas, de beweging stond immers op de terreurlijst en de EU onderhandelde niet met dergelijk opgelijste organisaties (EUobserver.com, 2009b). Het geweld zou op 18 januari uiteindelijk niet eindigen na een onderhandelde wapenstilstand op basis van een Nederlands-Deens of Frans-Egyptisch voorstel, maar na een eenzijdig Israëlisch bestand, gevolgd door een eenzijdig bestand van Hamas. De betreurenswaardige balans van deze oorlog: 1300 Palestijnen, waarvan 340 kinderen, en 13 Israëlische soldaten werden gedood.

Na het conflict kwam er een onafhankelijk onderzoek, op vraag van de VN Mensenrechtenraad, onder leiding van de Zuid-Afrikaanse rechter Richard Goldstone. Deze “independent international fact-finding mission” had de taak om mogelijke schendingen van de mensenrechten en het internationaal humanitair recht tijdens de Gaza-oorlog te onderzoeken. “Het onderzoeksteam kwam tot de conclusie dat beide partijen, het Israëlisch leger en Hamas, zich aan oorlogsmisdaden bezondigd hadden en mogelijks zelfs misdaden tegen de menselijkheid gepleegd hadden.” (Vrede.be, 2011). Verder stelt het Goldstone-rapport dat zowel Israël als Hamas de verantwoordelijkheid hebben om de schendingen te onderzoeken en de verantwoordelijken ervoor te berechten. Een door de Mensenrechtenraad aangesteld comité moest vervolgens verslag uitbrengen over deze interne onderzoeken. Israël en zijn vaste bondgenoot de Verenigde Staten bestempelden het rapport als bevooroordeeld. Premier

Netanyahu betitelde het Goldstone-rapport als “codewoord voor een poging om Israël's recht op zelfverdediging te delegitimiseren” (Vrede.be, 2011).

Het rapport werd in oktober 2009 door de Mensenrechtenraad aangenomen en doorgestuurd naar de Algemene Vergadering, die het vervolgens kon doorsturen naar de Veiligheidsraad. De stemming in de Mensenrechtenraad was eerst nog door de Palestijnse Autoriteit (Fatah) geblokkeerd, schijnbaar onder grote druk van de VS. De raad nam ook de aanbeveling over “dat Israël en Hamas binnen zes maanden moeten aantonen dat ze een geloofwaardig onderzoek hebben ingesteld naar de aantijgingen.” Wanneer ze dat niet deden, “dan zou de Veiligheidsraad de zaak moeten doorverwijzen naar het Internationaal Strafhof.” (De Standaard, 2009). De stemming in de Mensenrechtenraad gebeurde met een nipte meerderheid, van de 47 landen stemden er 25 voor. Van de EU-lidstaten in de Raad was er niet één bereid het rapport te steunen en dus het Israëlisch en Palestijns geweld te veroordelen. Ondermeer Nederland en de VS stemden het rapport weg, België onthield zich van de stemming. Nochtans herhaalde Adjunct Permanent Vertegenwoordiger van België bij de VN Hugo Brauwers na de stemming zowat alle belangrijke punten van het rapport: België veroordeelde alle schendingen van de mensenrechten, vroeg “in-depth investigations” en berechting van de verantwoordelijken (Human Rights Council, 16 oktober 2009). België was dus akkoord met de meeste aanbevelingen, maar wou blijkbaar niet geïsoleerd staan binnen de EU. De Belgische regering verklaarde de verdeeldheid tussen de lidstaten van de EU over het rapport te betreuren. Ook de Algemene Vergadering nam op 5 november het rapport aan door middel van resolutie A/64/L.11. Daarmee gaf de Algemene Vergadering Israël en “de Palestijnen” drie maanden de tijd om “independent, credible investigations” te ondernemen. “In New York stemden 114 leden voor het rapport, 18 tegen, met 44 onthoudingen.” (Gazet van Antwerpen, 2009). België onthield zich ook van deze stemming, Nederland stemde opnieuw tegen. In de Algemene Vergadering stemden de lidstaten van de EU opnieuw in verspreide slagorde. In de Veiligheidsraad werd het rapport tegengehouden door een veto van de VS. Belgisch minister van Buitenlandse Zaken Steven Vanackere verwoordde in de Senaat de Belgische houding als volgt: “Zoals België heeft de Europese Unie alle partijen in het conflict systematisch gewezen op hun verplichtingen inzake de universele mensenrechten en het internationaal humanitair recht” (Belgische Senaat, 2010). Vanackere volgt ook de vraag van de Europese Unie naar een adequaat onderzoek door beide partijen. De onthouding in de Algemene Vergadering lijkt opnieuw een teken dat België in deze kwestie op veilig speelde en een afwijkende mening in de al verdeelde EU wilde vermijden. De verdeeldheid binnen de EU werd ook duidelijk in het Europees Parlement, dat in maart 2010 stemde over de aanneming van het rapport. “Despite an intensive lobbying effort on the part of European Jewish groups, the European Parliament has endorsed the Goldstone report,” maar wel met een nipte meerderheid van 335 tegen 287 (EUobserver.com, 2010). In het parlement liep de breuk niet langs nationale lijnen, maar langs politiek-ideologische.

Ook na de oorlog bleef Israël de blokkade van Gaza handhaven en lokte het daarmee internationale kritiek uit. Toen op 30 mei 2010 een internationale vloot met hulpgoederen voor de kust van Gaza door de Israëlische marine werd aangevallen, reageerde de internationale gemeenschap geschokt. Bij het incident kwamen negen mensen om het leven. Hoge Vertegenwoordiger van de EU Catherine Ashton eiste “an immediate inquiry by Israel into the circumstances,” en benadrukte “the importance of opening the crossings for humanitarian aid to go through.” (Europese Unie - Extern Optreden, 2010). Minister Vanackere noemde het gebruik van geweld “disproportioneel” en stelde dat de toegang tot Gaza vrij zou moeten gemaakt worden. Hij schakelde zich in de Europese visie van Ashton. Binnen de

regering ontstond er in juni 2010 commotie rond het “Free Gaza” incident. Minister Vanackere had beslist dat België zich in de VN-Mensenrechtenraad zou onthouden van de stemming over een resolutie omtrent een internationaal onderzoek van het incident. Vanackere had zonder overleg over deze onthouding beslist en dat werd hem niet in dank afgenomen door minister van Ontwikkelingssamenwerking Charles Michel. Vanackere benadrukte dat België voorstander was van zo’n onderzoek, maar dat de onthouding te wijten was aan de onenigheid binnen de Mensenrechtenraad over precieze inhoud van de resolutie en, opnieuw, omdat hij wilde vermijden geïsoleerd te staan binnen de EU (Knack.be, 2010a). Nederland had niet gehesitert om het eigen nationale standpunt te volgen en had tegen het onderzoek gestemd, samen met de VS en Italië (Human Rights Council, 2010). In augustus van dat jaar, werd het Belgisch standpunt nogmaals duidelijk met een verklaring van minister Vanackere. Hij stelde verheugd te zijn “over de oprichting van een internationaal onderzoeksteam over het incident met het scheepskonvooi naar Gaza, zoals aangekondigd door de Secretaris-generaal van de Verenigde Naties Ban Ki-Moon.” (Vanackere, 2010).

3.7.3. Palestina in de VN

België liet zijn beleid ter zake in de periode 2008-2009 duidelijk leiden door de zogenaamde Europese context. Nederland houdt er opnieuw een opvallendere, eerder pro-Israëliëse houding op na. De aangehaalde voorbeelden tonen aan dat Nederland niet bang is om een eigenzinnige koers te varen, zonder echt wakker te liggen van de Europese consensus. Sinds de aanstelling van het kabinet Rutte in oktober 2010 laat Nederland zich nog meer opmerken in het Europees beleid betreffende Israël. Dit werd zeer duidelijk in september 2011 toen Nederland in de VN Mensenrechtenraad een gemeenschappelijke Europese verklaring over de mensenrechten in Israël en de bezette gebieden blokkeerde. Deze verklaring moest het Europese antwoord worden op de Palestijnse aanvraag tot lidmaatschap van de VN. De Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken Rosenthal had op het laatste moment diplomatieke instructies gegeven om het document niet te aanvaarden en stelde een aantal herzieningen voor. Uiteindelijk werd het Nederlandse procedurele bezwaar onderaan de verklaring bijgevoegd. Voor de meeste andere Europese landen in de Mensenrechtenraad was voornamelijk “the refusal to acknowledge a need for a two-state solution -- already a key European position for years” een brug te ver (Spiegel Online, 2011b). Hiermee ging Rosenthal bovendien lijnrecht in tegen het Nederlandse regeerakkoord dat duidelijk stelde dat de tweestatenoplossing het uitgangspunt moest zijn van een alomtvattend vredesakkoord tussen Israël en de Palestijnen (VVD-CDA, 2010, p. 8). De Luxemburgse minister van Buitenlandse Zaken Asselborn was van mening “dat Nederland met zijn harde opstelling de EU-consensus over het Midden-Oosten in gevaar heeft gebracht” (NRC Handelsblad, 2011). Het is echter nog maar de vraag of er effectief sprake is van een EU-consensus over het Midden-Oosten. In de week voor de Palestijnse aanvraag was er “no unified European position on the General Assembly's most important question -- whether to allow UN membership for Palestinians” (Spiegel Online, 2011a). De breuk in de Europese eendracht werd nog duidelijker bij de stemming over de toetreding van Palestina tot de UNESCO, de VN-organisatie voor onderwijs, wetenschap en cultuur. België en ondermeer Frankrijk en Spanje stemden voor, Nederland en onder andere Duitsland en Tsjechië stemden tegen toetreding. De Belgische minister van Buitenlandse Zaken Vanackere zag deze toetreding als het bewijs dat “de Palestijnse Autoriteit aanzienlijke vooruitgang heeft geboekt op weg naar de vorming van een Staat,” bovendien was deze prille staatsvorming volgens hem mogelijk gemaakt “mede dankzij de bijdragen van de Europese Unie en van België” (Vanackere, Palestijns lidmaatschap UNESCO, 2011). De Belgische en Europese financiële steun aan de Palestijnse Autoriteit moest ten minste op deze manier internationaal

verzilverd worden. Tegelijk wees België erop dat deze toetreding slechts een tussenstap was en dat het belang van onderhandelingen niet vergeten mocht worden. De Nederlandse minister Rosenthal was van mening dat deze toetreding niet de beste manier was om vooruitgang te boeken: “het verwezenlijken van een onafhankelijke, democratische en levensvatbare Palestijnse staat moet de uitkomst van rechtstreekse onderhandelingen tussen Israël en de Palestijnen zijn.” (Rosenthal, 2011).

4. De Europese consensus

De opeenvolgende Belgische regeringen verwijzen de laatste jaren steeds naar de Europese context wanneer het over Israël en Palestina gaat. Ze zeggen bovendien actief te streven naar consensus tussen de verschillende lidstaten. Wij zijn daarom geïnteresseerd in de precieze inhoud van deze context en consensus. Wat is het Europese uitgangspunt in het conflict en het vredesproces?

4.1. Welke consensus?

Europa heeft altijd problemen gehad om eerste viool te spelen in het conflict en speelt ook de laatste jaren absoluut geen prominente rol, ondanks de deelname in het Kwartet. De Europese politiek beperkt zich tot verklaringen, kritiek op beide partijen en het obligate veroordelen van geweld. Concrete, harde beleidsdaden worden er echter nauwelijks gesteld. Europees commissaris van Handel Karel De Gucht gaf in 2010 bij het heropstarten van de vredesgesprekken toe dat Europa geen rol speelde en dat hem dat niet bepaald dwarszat. Volgens hem zijn enkel de Verenigde Staten in staat om een rol van betekenis te spelen (Knack.be, 2010b). Toch wil niet elke Europese politicus het conflict zomaar opgeven. Europa streeft met zijn beleid wel degelijk een rol in het vredesproces na.

Na de Oslo-akkoorden trekt Europa volop de financieel-economische kaart, het sluit akkoorden met beide partijen in het conflict. Als grootste donor van ontwikkelingssteun probeert het de Palestijnse staat tot realiteit te maken en door middel van het Associatieakkoord versterkt het de economische banden met Israël. Zowel België als Nederland zijn gulle schenkers aan de Palestijnse Autoriteit en hun economische banden met Israël zijn uitstekend (zie supra). België is één van de belangrijkste handelspartners van Israël, de EU in zijn geheel is zonder meer de “belangrijkste handelspartner van Israël” (Benyaich, 2010, p. 164). Europa maakt zich op die manier quasi onmisbaar voor beide partijen. Het uitgangspunt van waaruit gehandeld wordt, en dat volgens een Belgisch diplomaat¹ dominant is, houdt in dat de Unie uitstekende relaties met beide partijen wil vestigen, om zo hun vertrouwen te winnen en credibiliteit op te bouwen. Dit gebeurt in de hoop als tussenpersoon aanvaard te worden in het vredesproces. Het officiële doel van het vredesproces is de tweestatenoplossing. Deze houding betekent ook dat de EU de partijen niet zal straffen, bijvoorbeeld indien ze bepaalde voorwaarden schenden. De partijen worden zodoende enkel beloond, Palestina met aanhoudende ontwikkelingssteun en Israël met alsmaar intensievere en uitgebreidere (handels)relaties. Dit biedt ons misschien een eerste indicatieve verklaring voor het hoofdzakelijk retorisch Europees optreden: de nagestreefde goeie relaties mogen niet gedwarsboomd worden door de toepassing van negatieve conditionaliteit. Kritiek op de Israëlische bezetting en de toestand in de bezette gebieden of het veroordelen van Palestijns geweld kan binnen deze denkwijze nog net, maar verder gaat de EU niet. In realiteit is er echter helemaal geen sprake van een compleet gebrek aan conditionaliteit. Ondermeer in het Associatieakkoord is bepaald dat wanneer Israël de mensenrechten schendt, het akkoord

¹ Uit een interview met een Belgisch diplomaat met ervaring in het Midden-Oosten en Noord-Afrika. Anoniem op verzoek.

opgeschort kan worden (clausule 2 van het Associatieakkoord). Toch komt deze ‘bestrafing’ er niet. Het gaat dus eerder om een gebrek aan politieke wil of moed om deze conditionaliteit ook effectief toe te passen. Volgens Benyaich (2010, p. 166) is deze moed of wil er voor één partij wel. Beide partijen worden volgens hem niet gelijk behandeld. Hij stelt dat “het conditionaliteitsbeleid van de EU enkel voor de zwakste partij in het conflict” voorbehouden is: de Palestijnen. Hij verwijst onder andere naar het hervormingsprogramma dat Arafat onder druk van de VS en de EU afkondigde in 2002. Dat de toepassing van de in akkoorden vastgelegde conditionaliteit in de relaties met Israël uitblijft, heeft volgens hem te maken met de onenigheid binnen de EU over de wenselijkheid ervan. Het lijkt er dus op dat landen zoals Nederland, die we omschreven als pro-Israëliisch, de Europese consensus als het ware naar zich toetrekken. De andere optie in de relaties met Israël, die erop neerkomt dat de EU een beperkte conditionaliteit zou moeten hanteren in de relaties met beide partijen en dus niet enkel met de Palestijnse Autoriteit, lijkt onder het stof te verdwijnen. Ofwel omdat landen die deze optie prefereren er niet in slagen ze door te drukken, ofwel omdat ze geen actieve meerderheid uitmaken.

4.2. België in de Europese context

Europa, de EG en nu de EU blijkt dé constante in het Belgische beleid in het Midden-Oosten. In de periode tot 1967 kiest België er wat betreft het Midden-Oosten voor om niet in te gaan tegen zijn belangrijkste Europese bondgenoten. De reactie op wat er gebeurt in het Midden-Oosten wordt steeds afgetoetst aan de houding van die bondgenoten. Ook in de periode vanaf 1967 tot de jaren tachtig, die we hebben aangeduid als “activistisch”, draait voor België alles rond de EG. België grijpt het conflict in het Midden-Oosten aan als een middel om de gewenste Europese Politieke Samenwerking op de rails te zetten en zich zodoende onafhankelijker van de Verenigde Staten op te kunnen stellen. Deze politieke samenwerking wordt in 1992 uiteindelijk in een Europees verdrag gegoten in Maastricht onder de noemer ‘Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid’. De Golfoorlog had voor België de noodzaak van een gezamenlijke Europese buitenlandpolitiek nogmaals bevestigd en met het Verdrag van Maastricht was dat doel in principe verwezenlijkt. Vanaf dan wordt het duidelijk dat België op Europees niveau nauwelijks uit de band springt wat betreft Israël en het Midden-Oosten. We hebben vaak aangegeven dat België er sinds de Oslo-akkoorden steeds voor heeft gezorgd dat zijn beleid en houding ten aanzien van Israël past binnen het desbetreffende Europees beleid of de zogenoemde “Europese context”. Deze Belgische consensushouding is niet het gevolg van de Oslo-akkoorden, maar wel van de oprichting van het GBVB van de EG. Alles gebeurt binnen die Europese context, elke belangrijke beleidsactie wordt getoetst aan het desbetreffende Europese standpunt. Het officiële discours ligt steeds in lijn met dat van de Europese Unie. Zo vinden we in het regeerakkoord van de huidige regering Di Rupo volgende passage (2011, p. 169): “Verwijzend naar de Conclusies van de Raad van 8 december 2009 betreffende het vredesproces in het Midden-Oosten zal de regering ijveren voor een «snelle hervatting van de onderhandelingen met het oog op een tweestatenoplossing, waarbij de Staat Israël en een onafhankelijke en leefbare, democratische en niet opgedeelde Palestijnse Staat in vrede en veiligheid co-existeren». De regering herinnert eraan dat «de Europese Unie geen wijziging zal erkennen van de grenzen van voor 1967, ook niet voor Jeruzalem, als die niet door de partijen is goedgekeurd».”

België poogt natuurlijk te wege op de ontwikkeling van die Europese consensus en het uiteindelijke Europese standpunt in een bepaalde kwestie. Het Belgische uitgangspunt is steeds het internationaal recht. Dit wil echter ook zeggen dat wanneer deze Europese consensus afwijkt van het eigen nationale standpunt, België de consensus zal volgen. Het land wil een goeie Europese partner zijn en vermijden

dat het geïsoleerd komt te staan binnen de EU. Een Belgisch diplomaat² bevestigt deze analyse. Hij legt uit dat de 27 lidstaten in eerste instantie steeds proberen om een gezamenlijk standpunt te bereiken. Wanneer dit niet mogelijk blijkt, zoals in het geval van de Palestijnse toetreding tot UNESCO, kijkt België in tweede instantie “naar wat het gros van de Europese landen doet: wat is in bepaalde gevallen de duidelijke meerderheidshouding?” In het geval er geen meerderheidsstandpunt is, zal België zich onthouden van stemming of geen duidelijk standpunt innemen.

4.3. Nederland en de Europese consensus

Nederland was al bij de onderhandelingen over de Verklaring van Brussel de lastigste Europese klant. Onze bevindingen, maar ook verschillende auteurs, duiden aan dat Nederland zich maar moeilijk kon neerleggen bij het Europese gegeven. In de jaren '80 vervulde Nederland evenwel een minder uitgesproken rol, toch merken we de laatste jaren opnieuw een duidelijkere Nederlandse stellingname. Terwijl voor België de Europese consensus de leidraad is in z'n Midden-Oostenbeleid, tonen de recentste ontwikkelingen aan dat Nederland niet bang is zich buiten deze consensus te stellen of tenminste durft vasthouden aan z'n eigen standpunt ondanks die consensus. Het meest recente voorbeeld van deze eigenzinnige houding was het voorbehoud dat minister Rosenthal plaatste bij de gemeenschappelijke Europese verklaring in de Mensenrechtenraad. Maar ook de weigering om het Goldstone-rapport te aanvaarden of een internationaal onderzoek naar het Free Gaza-incident, zijn voorbeelden van de eigenzinnige, pro-Israëlsche houding van Nederland.

Wanneer we de partijstandpunten van de verschillende partijen overlopen, valt het op dat zowel bij de regeringspartijen CDA en VVD er op het vlak van het beleid in het Midden-Oosten nauwelijks sprake is van een Europees optreden of een rol van de EU. Ook in het regeerakkoord wordt er niet gerept over de rol van de EU. Wel wordt er duidelijk gesteld dat Nederland verder wil “investeren in de band met de staat Israël.” (VVD-CDA, 2010, p. 8). Dit is opmerkelijk genoeg de enige bilaterale relatie die expliciet vermeld wordt in het regeerakkoord. Israël staat duidelijk hoog op de politieke agenda.

Wanneer we de standpunten van de belangrijkste oppositiepartijen (PvdA, SP, GroenLinks, D66, ChristenUnie) doorlopen, neemt enkel D66 een duidelijke Europese houding aan. “Nederland moet in lijn met de EU een eenduidige politiek voeren in zake het Israëlisch-Palestijns conflict, waarbij wordt toegewerkt naar een tweestatenoplossing.” (D66, 2010, p. 85).

4.4. De toepassing van de Europese economische politiek

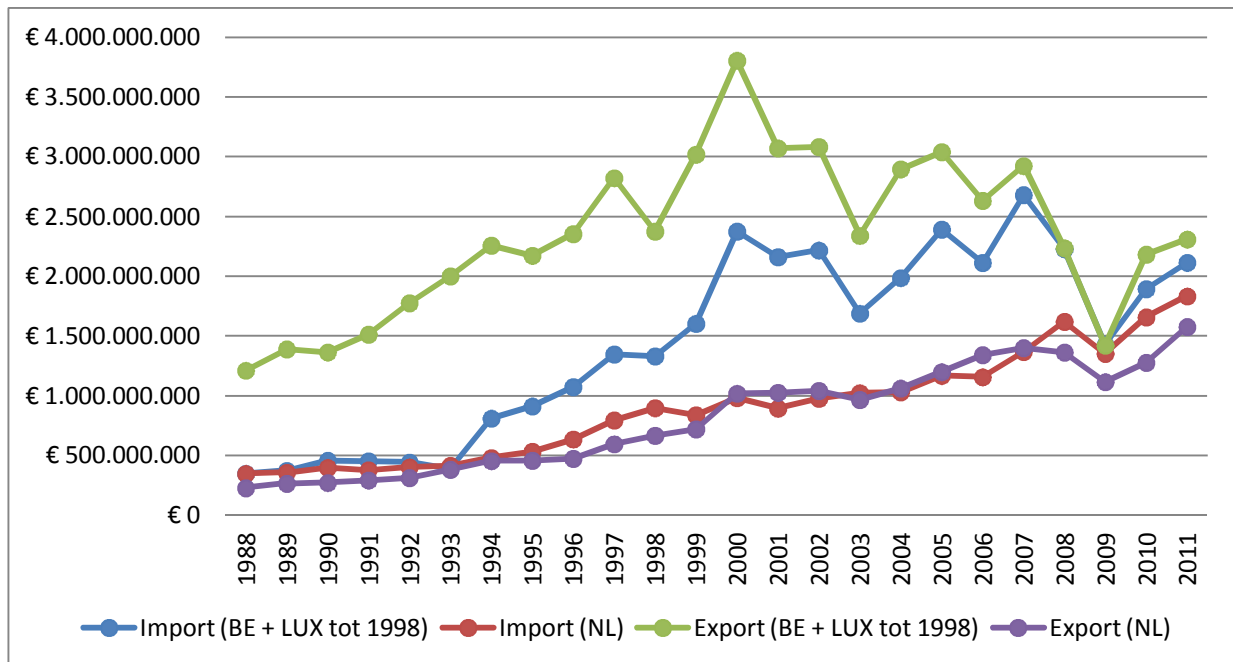
De Europese politiek in het conflict is zoals gezegd vooral een financieel-economische. De EU streeft op economisch vlak uitstekende relaties na met Israël en is de belangrijkste donor van ontwikkelingshulp aan de PA. In hoeverre volgen België en Nederland deze politiek?

Volgens een rapport van het Belgische Agentschap voor Buitenlandse Handel (2011) was België in 2010 de voor Israël op twee na belangrijkste klant en bovendien de vierde leverancier. Israël stond zowel als klant en leverancier voor België op de 22ste plaats. Meer dan de helft (57,1%) van de door België naar Israël uitgevoerde producten waren edelstenen en diamanten. Dit zijn ook de belangrijkste producten die België uit Israël invoert, samen met onedele metalen. Wanneer we de handel met Israël voor België en Nederland vergelijken in de periode 1988-2011, zien we dat het Belgische handelsvolume dat

² Uit een interview met een Belgisch diplomaat met ervaring in het Midden-Oosten en Noord-Afrika. Anoniem op verzoek.

van Nederland telkens overtreft. Deze periode kiezen we omwille van de beschikbaarheid van betrouwbare cijfers.

Grafiek 1 Handelsrelaties met Israël voor België en Nederland

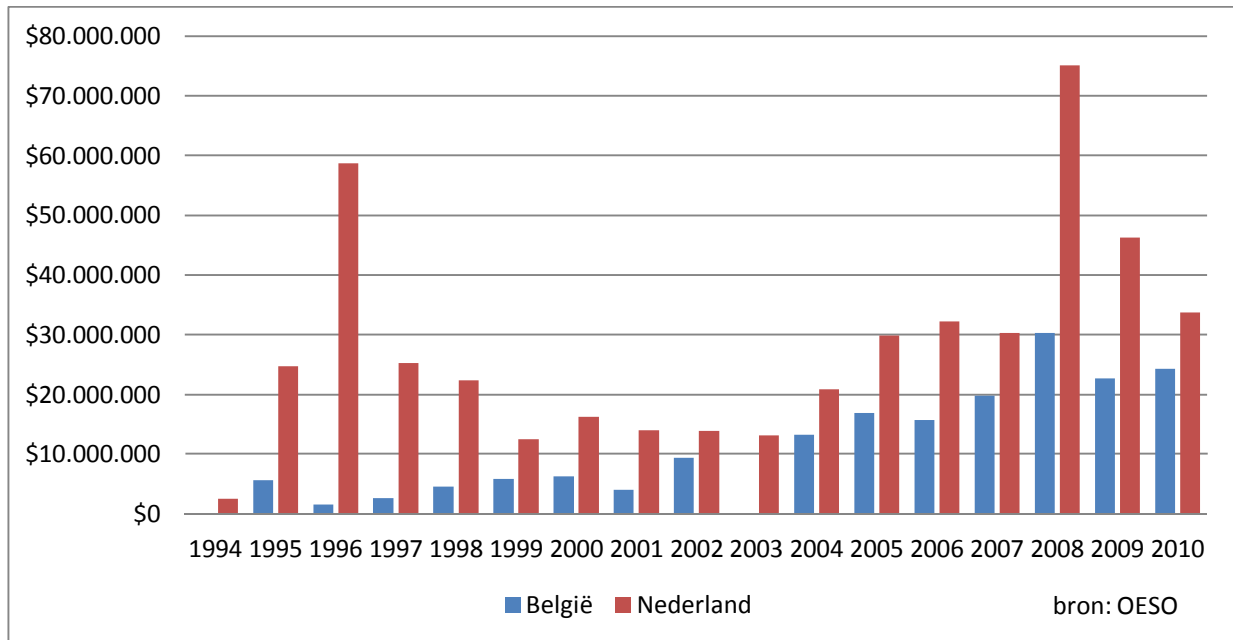
De economische relaties tussen België en Israël zijn optimaal en zelfs uitgebreider dan die tussen Nederland en Israël. België volgt daarmee de Europese consensushouding: nauwe economische banden zijn de basis voor een vertrouwensrelatie, van waaruit de EU in staat moet zijn om invloed te verwerven in het conflict.

We spraken ook over de Europese steun aan de Palestijnse Autoriteit, met de bedoeling een Palestijnse staat te helpen opbouwen. Deze steun was klaarblijkelijk één van de redenen waarom België voor de toetreding van Palestina tot de UNESCO stemde. De PA had volgens België mede dankzij de Belgische en ruimere Europese steun “aanzienlijke vooruitgang geboekt op weg naar de vorming van een staat”. De Palestijnse Gebieden zijn voor België wat men noemt een “donor darling”. In de top vijftig van ODA-ontvangende landen bekleedden de Palestijnse Gebieden in 2010 een tiende plaats (Directie-Generaal Ontwikkelingssamenwerking - D0.2 Begroting & ODA, 2010). Ook voor Nederland is de Palestijnse Autoriteit één van de geprefereerde partnerlanden (Rijksoverheid Nederland, 2011).

België wil blijkbaar dat zijn bijdrage vruchten afwerpt en wil de PA ook belonen voor zijn inspanningen, vandaar de steun voor een Palestijnse toetreding tot de UNESCO. Nederland was van oordeel dat de erkenning van de Palestijnse staat enkel het gevolg kan zijn van intensieve onderhandelingen en weigerde in 2011 in een Europese verklaring de behoefte aan een tweestatenoplossing te erkennen. De Nederlandse regering staat de laatste jaren opnieuw luid en duidelijk achter Israël. Wanneer we de officiële ontwikkelingshulp aan de Palestijnse Gebieden vanaf 1994 vergelijken voor Nederland en België, maken we opnieuw opmerkelijke vaststellingen. Pas vanaf de Oslo-akkoorden in 1994 wordt de hulp apart berekend voor de Palestijnse Gebieden, met name de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook. De Nederlandse hulp overtreft vanaf 1994 elk jaar de Belgische (voor 2003 zijn er geen Belgische cijfers beschikbaar). De grotere Nederlandse bijdrage leidt echter niet tot een meer tegemoetkomende houding ten aanzien van de Palestijnen en de daaropvolgende verwijdering van het

Israëliësch standpunt. De Nederlandse regering stuurt hulp, officieel om ondermeer de “governance” in de Palestijnse gebieden te verbeteren (Netherlands Representative Office to the Palestinian Authority, 2011), maar staat vervolgens niet te springen om deze staat te erkennen.

Grafiek 2 Officiële ontwikkelingshulp voor de Palestijnse Gebieden (Westelijke Jordaanoever en Gazastrook) in USD

4.5. Het Belgische standpunt

Wanneer er op Europees niveau onderhandeld moet worden over een gezamenlijk standpunt, dan probeert België zoals gezegd dit standpunt te beïnvloeden. Het Belgische referentiekader om dit te doen: het internationaal recht. De opeenvolgende Belgische regeringen hebben steeds gehamerd op de uitvoering van de verschillende VN-resoluties en op de naleving van het internationaal humanitair recht. Toch stellen we vast dat België, ter wille van de zo vaak genoemde Europese consensus, soms van deze basishouding afwijkt. Bijvoorbeeld toen het land zich onthield bij de stemming van het Goldstone-rapport en dus niet expliciet erkende dat er door beide partijen mensenrechtenschendingen gepleegd waren tijdens de Gaza-oorlog. De eensgezindheid bewaren binnen de EU krijgt zodoende vaak voorrang op de eigen basisprincipes.

Het lijkt ons interessant om te onderzoeken hoe deze “Europese houding” binnen de Belgische politieke wereld beoordeeld wordt. Bestaat er in België een consensus over de politiek die nagestreefd wordt? Zijn er misschien politieke partijen die voor België een andere rol zien weggelegd? De houding van de verschillende politieke strekkingen zullen we kwalitatief onderzoeken door middel van diepte-interviews met vertegenwoordigers van verschillende politieke partijen. We hebben vertegenwoordigers of medewerkers van vier politieke partijen gesproken: CD&V, SP.A, NV-A en Groen. Met CD&V en SP.A praten we met partijen die deel uitmaken van de federale regering – in de periode van ons onderzoek: april en mei 2012, en met NV-A en Groen komen twee federale oppositiepartijen aan bod. Er waren ook partijen die niet bereid waren tot een gesprek over deze kwestie. Jammer genoeg hebben we op die manier niet kunnen spreken met een vertegenwoordiger

van een van de Franstalige partijen. We willen dus zeker en vast de nadruk leggen op deze beperkingen van ons onderzoek.

4.5.1. België als voortrekker

Elke ondervraagde partij is het er over eens dat het uitgangspunt van de Belgische en Europese politiek ter zake het internationaal recht moet zijn. België en bij uitbreiding de EU heeft de taak om de uitvoering van de verschillende VN-resoluties en de naleving van het internationaal recht te eisen.

“Ons land moet in zo veel mogelijk dossiers consequent de verdediging opnemen van democratie, rechtsstatelijkheid, vrede en mensenrechten. Maar zeker in dit dossier, waarin de schendingen zo goed gedocumenteerd en zo flagrant zijn.” Eva Brems (Groen) is duidelijk, België zou binnen een Europese context wel degelijk een voortrekkersrol moeten spelen: “België is een klein land en kan dit niet op z’n eentje, maar heeft geen enkele reden om zich gedeisd te houden.”

Ook SP.A is niet tevreden met de huidige Belgische middenpositie. Volksvertegenwoordiger Dirk Van Der Maelen (SP.A) is voorstander van een kordate, avant-garde houding. CD&V is in principe niet gekant tegen een uitdrukkelijker optreden van België. Dit kan volgens hen echter enkel wanneer er op binnenlands niveau een politieke consensus is over wat er met die kordate houding bedoeld wordt. De christendemocraten stellen echter vast dat die consensus er absoluut niet is. Iedereen die we gesproken hebben wijst ons hierop. Niet enkel tussen partijen, maar ook intern is er sprake van “verschillende stromingen”. Met andere woorden: de objectieven zijn duidelijk, maar over de manier waarop deze bereikt moeten worden bestaat er onenigheid. Het lijkt dus wel de EU ‘in het klein’.

Zowel CD&V en NV-A wijzen op de gevaren van een al te activistische profilering. Zij houden rekening met de gevolgen ervan voor andere dossiers. Wanneer België zich rond het Midden-Oostenconflict te sterk profileert, zouden de Europese partners in andere dossiers minder toegeeflijk kunnen worden ten aanzien van België.

4.5.2. Conditionaliteit?

Eén manier om meer druk te zetten op Israël is de toepassing van conditionaliteit bij niet-naleving van de internationale regels. Naast de verschillende Europese verklaringen zouden er dan ook effectieve maatregelen getroffen moeten worden. De meest voor de hand liggende maatregelen zijn economisch van aard. Geen enkele partij verdedigt echter een boycot van Israël of de volledige opschorting van de economische relaties met Israël. Toch zijn er ook nog andere opties.

Van Der Maelen (SP.A) is ervan overtuigd dat er naast de “voorbeeldige standpunten in theorie en op papier” ook effectieve tegenmaatregelen zouden moeten volgen. “Ik zou zeggen: voeg de daad meer bij het woord.” Hij pleit naar eigen zeggen al een tijd voor een “standstill” van de economische samenwerking, dit wil dus zeggen dat de relaties niet verder uitgebreid en versterkt zouden mogen worden. Zover als echte economische sancties wil Van Der Maelen dus niet gaan. Deze positie is ook voor senator Piet De Bruyn (NV-A) bespreekbaar, maar hij wil absoluut niet verder gaan dan een “standstill” in de relaties. Een boycot is voor hem compleet uit den boze. Ook bij CD&V worden een boycot of harde economische sancties, zoals bijvoorbeeld heden het geval is voor Iran, afgewezen. Enkel Volksvertegenwoordiger Eva Brems (Groen) wil eventueel praten over harde economische

sancties, maar is er geen absolute voorstander van. “We proberen in de eerste plaats een upgrade van de relaties met Israël te vermijden.”

We kunnen derhalve stellen dat zowel de vertegenwoordigers van SP.A, Groen als NV-A geen heil verwachten van negatieve conditionaliteit. Ze willen eerder de verdere verdieping van relaties afhankelijk maken van vorderingen in de situatie op het terrein en in het vredesproces, wat neerkomt op een vorm van positieve conditionaliteit. Bij CD&V bemerken we het opvallendste standpunt met betrekking tot conditionaliteit. Partijmedewerker Sam Vanuytsel zegt niet helemaal overtuigd te zijn van de effectiviteit van conditionaliteit tout court. Dat deze wel toegepast kan worden voor de Palestijnse kant, wordt toegeschreven aan de betere politieke band met de Palestijnen. Het is volgens CD&V makkelijker voor de EU om druk te zetten op deze partner. CD&V is bovendien niet akkoord dat het verdiepen en uitbreiden van de relaties met Israël neerkomt op een beloningspolitiek.

4.6. Het Nederlandse standpunt

Om het Nederlandse standpunt te onderzoeken, kunnen we helaas geen beroep doen op interviews met vertegenwoordigers van politieke partijen. Niettemin proberen we aan de hand van hun officiële partijprogramma's en standpunten een beeld te schetsen van hun standpunt in deze kwestie.

Samenvattend kunnen we stellen dat er ook in Nederland geen consensus bestaat over de relaties met Israël. Daar was de eerder aangehaalde discussie in de Tweede Kamer over de oorlog in Gaza het beste voorbeeld van. Israël veroordelen of niet, zelfs binnen de toenmalige coalitieregering werd er geen overeenkomst gevonden.

In Nederland bestaat er echter zonder enige twijfel nog steeds een duidelijke pro-Israëlische stroming. Vooral aan de (extreem)rechtse kant van het politieke spectrum vinden we vurige verdedigers van het door Israël gevoerde beleid. Ten eerste is er de liberale VVD. Deze partij steunde tijdens de Gaza-oorlog Israël “bij het uitoefenen van haar zelfverdedigingsrecht door het bestoken van de infrastructuur van Hamas in Gaza.” (VVD, 2009) Ten tweede de extreemrechtse PVV. Di is de partij van Geert Wilders, die in z'n partijprogramma stelt dat “Israël het centrale front in de verdediging van het Westen” is (Partij voor de Vrijheid, 2010, p. 41). Wilders plaatst zijn pro-Israëlische standpunt centraal in een anti-islamitisch discours, daarmee is hij een buitenbeentje in de Nederlandse politiek. Ook de kleinere ChristenUnie (2012) bepleit een speciale relatie met Israël: “Deze staat verdient daarom vanwege historische en morele argumenten politieke steun, met inachtneming van internationale rechtsbeginselen.” Het politieke veld is echter zeer duidelijk verdeeld rond de kwestie, deze opdeling loopt zeer opvallend langs de klassieke tegenstelling tussen links en rechts. Terwijl we de rechtss partijen kunnen karakteriseren als “pro-Israëliisch”, stellen we vast dat partijen ter linkerzijde deze speciale relatie in vraag durven stellen. Klassieke ‘middenpartijen’ als CDA en PvdA nemen een meer gematigde positie in. Vooral de houding van de PvdA komt in grote mate overeen met de Europese consensushouding. De PvdA (2012) stelt dat Nederland en de EU hun “goede banden richting zowel Israël als de Palestijnse Autoriteit moeten aanspreken om vrede en veiligheid in de regio dichterbij te brengen.” Bij de linkse Nederlandse partijen vinden we dan weer uitgesproken voorstanders van sancties ten aanzien van Israël. De SP (2012) acht deze sancties noodzakelijk. D66 (2010, p. 85) sluit sancties in Europees verband niet uit en is voorstander van “opschorting van het EU-associatieverdrag met Israel zolang het doorgaat met het bouwen van joodse huizen en nederzettingen in Oost Jerusalem en de Westbank (sic).”

5. Zoeken naar verklaringen

We hebben de houding van zowel België en Nederland door de jaren heen onderzocht en vastgesteld. Terwijl tot nu toe België zich vooral beperkt heeft tot een evenwichtspolitiek in een brede internationale en de laatste jaren hoofdzakelijk Europese context, heeft Nederland lange tijd een zeer pro-Israëliisch beleid gevoerd en doet het dat in de huidige Europese context nog steeds. Nu komen we bij de volgende stap: hoe kunnen we deze verschillende houdingen begrijpen en/of verklaren? Natuurlijk trachten we dit te doen met oog voor de historische context.

5.1. Ideeën en overtuigingen

Een mogelijke verklaring voor de nuanceverschillen tussen België en Nederland zoeken we bij het sociaal constructivisme. Hierbij gaan we het hebben over de rol van ideeën, ideologieën en overtuigingen. We zijn ons bewust van de uitdagingen en beperkingen die dergelijke invalshoek met zich meebrengt. Tannenwald (2005, p. 20) wijst “how to conceptualize the relationship between the material and the ideational, an issue that is ultimately about the causal powers of ideas” aan als een van de belangrijkste uitdagingen in dergelijk onderzoek. In welke mate wordt beleid bepaald door ideeën? En waar komen die ideeën vandaan? Tannenwald (2005, p. 18) onderscheidt drie scholen die deze vragen trachten te beantwoorden, met name de realistische, de rationalistische en de cognitieve en constructivistische. Realisten zullen volgens haar ideeën vooral bekijken als de weerspiegelingen van onderliggende macht en belangen, met weinig zelfstandige effecten, terwijl rationalisten ideeën toch een beperkte autonomie toe-eigenen. Beperkt want ideeën opereren volgens hen binnen een model dat het rationele nastreven van bepaalde doelen benadrukt, bovendien verklaren ze enkel datgene wat belangen en macht niet kunnen. Tenslotte zijn er de cognitieve en constructivistische benaderingen. Deze gaan er vanuit dat belangen geconcipieerd worden op basis van ideeën en overtuigingen, daarom zullen ze onderzoeken hoe ideeën belangen vormgeven en hoe die belangen op hun beurt beleid gaan beïnvloeden.

De moeilijkheid omtrent de rol van ideeën in politiek betreft dus de causaliteit en timing. Hoe verhouden materiële condities, ideeën en al of niet veranderend gedrag of beleid zich ten opzichte van mekaar? Hoe wordt onderzocht of het een idee is dat ten grondslag ligt aan een bepaald beleid? Wijzigen eerst de ‘materiële voorwaarden’ en vervolgens ideeën, overtuigingen en gedrag? Of zorgen nieuwe ideeën voor ander gedrag en vervolgens eventueel voor een gewijzigde materiële situatie? We hebben niet de pretentie om de discussie binnen deze verhandeling te beslechten. Wij gaan, door middel van een vergelijking tussen België en Nederland, bekijken wat de rol van ideeën en overtuigingen zou kunnen zijn in het beleid ten aanzien van Israël.

5.1.1. Persoonlijke en gedeelde overtuiging

De relatie tussen Nederland en Israël in de eerste jaren omschrijven Hellema, Wiebes en Witte (2004) en Peeters (1997) als een speciale alliantie, volgens Peeters op basis van een afspraak tussen de toenmalige premiers van beide landen. We volgen even de these van Peeters en gaan na hoe de Nederlandse premier Drees (PvdA) dacht over Israël en hoe deze overtuiging deze speciale alliantie mede tot stand kon brengen.

Willem Drees (1886-1988) was opgegroeid in het vooroorlogse Amsterdam, toen een stad met een grote joodse bevolking. Daar kwam hij volgens Peeters op vroege leeftijd in contact met het zionisme.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog verbleef hij tijdelijk in een concentratiekamp en vocht hij mee met het Nederlandse verzet. Deze persoonlijke ervaringen lagen mee aan de basis van zijn overtuiging dat het joodse volk recht had op een eigen staat. Na de oorlog werd hij één van de voornaamste voorvechters van deze joodse staat. Hoewel de erkenning van Israël tijdens zijn premierschap omwille van de eerder aangehaalde koloniale redenen vrij lang op zich liet wachten, zou Nederland wel onmiddellijk voor de Israëlische toetreding tot de VN stemmen. Hield Drees bij de erkenning nog rekening met koloniale belangen, dan schoof hij in 1953 als premier de door het ministerie van Buitenlandse Zaken aangehaalde economische belangen in de Arabische wereld aan de kant toen hij besliste dat Nederland de Israëlische belangen in de Sovjet-Unie ging verdedigen. Drees bekleedde tijdens het ontstaan van de joodse staat de belangrijkste politieke functie van Nederland: minister-president. Drees' overtuiging – het joodse recht op een eigen staat – was gegrond in een aantal persoonlijke ervaringen. Ook Tannenwald (2005, p. 31) haalt aan dat bepaalde cognitieve modellen suggereren “that new ideas are most likely to originate through learning and from personal and national political experiences.” Halen we er echter een basisassumptie van het constructivisme bij – “ideas must be widely shared to matter” (Jackson & Sorensen, 2010, p. 164) – dan is het onvoldoende dat één persoon een bepaalde overtuiging heeft, wil die overtuiging effect hebben. Deze persoon, in welke functie dan ook, zou ongetwijfeld weerstand ondervinden wanneer zijn idee of overtuiging niet door een belangrijk deel van de bevolking gedeeld wordt. Daarom moeten we ook bekijken of en in welke mate de belangrijkste maatschappelijke groepen deze overtuiging deelden. Het Historisch Nieuwsblad (2008) maakte een overzicht van de verschillende levensbeschouwelijke groepen in het in die jaren sterk verzuilde Nederland en hun houding ten aanzien van Israël. Ten eerste waren er de belangrijkste naoorlogse regeringspartijen, de PvdA en de KVP, die van 1946 tot 1958 samen deel uitmaakten van de verschillende regeringen. De socialistische zuil, met als politieke tak de Partij van de Arbeid, was het socialistische zionistische project met onder andere collectieve landbouwnederzettingen (kibboetsen) zeer genegen. Het bekeek de staat Israël als een ideëel voorbeeld van een socialistische maatschappij. De Nederlandse katholieken hadden daarentegen van oudsher minder een band met het zionisme. De politieke vertegenwoordiger, de KVP, was in de eerste jaren voorstander van de internationalisatie van Jeruzalem, dit om de veiligheid van de heilige plaatsen te vrijwaren (Veenendaal, 2006, p. 26). Bovendien was het Vaticaan “aanvankelijk niet geporteerd van de Joodse staat”. De katholieke houding was dus geen kopie van het Israëlische standpunt. Er wordt echter gewag gemaakt van een specifieke band van de Nederlandse katholieken met de joden. Deze twee bevolkingsgroepen hadden een gelijkaardig emancipatieproces doorlopen en tegelijkelijke Nederlandse burgerrechten toegewezen gekregen. Tenslotte was er de protestantse zuil, met de partij CHU van 1948 tot 1965 in de regering. De hervormde kerk droeg het zionisme een warm hart toe, de terugkeer van het joodse volk naar Israël was immers de vervulling van een Bijbelse profetie.

De verzuilde bevolkingsgroepen hadden blijkbaar elk hun specifieke reden om de nieuwe joodse staat te steunen. Niettemin is ook de algemene Nederlandse houding, los van de verschillende zuilen, zeer positief ten aanzien van Israël. Hiervoor verwijzen we opnieuw naar de door Peeters (1997, p. 38) aangehaalde enquête. Daaruit bleek dat in 1948 een meerderheid van de Nederlanders een onmiddellijke erkenning van Israël eisten. Verschillende auteurs wijzen de Jodenvervolging tijdens de Tweede Wereldoorlog aan als verklaring voor deze algemene Nederlandse houding. Het is echter niet vanzelfsprekend om te stellen dat een bevolking die tijdens de oorlog nog zonder veel verzet de Jodenvervolging toeliet en waarvan er een groot deel bovendien actief aan meewerkte, na de oorlog een fervente verdediger van de joodse rechten wordt. Berman (2001, p. 234) wijst op het belang van

een “exogenous shock”, die een nieuwe “political space” kan openen, waarin er plaats is voor nieuwe politieke ideeën. In dit verhaal wordt ‘het trauma van de Tweede Wereldoorlog’ de exogene schok die ervoor zorgt dat het verdedigen van Israël als nieuwe overtuiging de politieke ruimte betreedt. Waarom een bepaald idee prominent wordt in de politieke ruimte is volgens Berman (2001, p. 235) te wijten aan bepaalde individuen of groepen “capable of persuading others to reconsider the ways they think and act.” Deze personen en groepen hebben we al eerder aangehaald.

Ook België was in die eerste jaren een sterk verzuilde maatschappij. In de naoorlogse jaren kende het land verschillende regeringen, waar telkens een of meerdere van de ‘klassieke’ partijen in zetelde. De klassieke partijen zijn de volgende: de katholieke CVP/PSC, de Liberalen en de socialistische BSP/PSB. Toen in 1947 over het Plan voor Palestina onderhandeld en gestemd werd in de VN, zetelden de katholieken en de socialisten in de regering Spaak III. De socialistische premier en minister van Buitenlandse Zaken Spaak was aanvankelijk niet te vinden voor een aparte joodse staat. Als regeringsleider liet hij zijn standpunt blijkbaar niet dicteren door socialistische sympathie met het zionistische project. Zijn houding was realistisch eerder dan ideologisch: hij beschouwde de joodse staat als een onvoldoende ‘staatkundige realiteit’. Er was binnen de BSP nochtans sprake van een ideologische stroming met sympathie voor het zionisme. Brachfeld (1994) typeert een aantal socialistische voormannen als ‘niet-joodse zionisten’. Zowel Emile Vandervelde (1866–1938) als Camille Huysmans (1871–1968) rekent hij onder de sympathisanten van het zionisme. De eerste had vanzelfsprekend ten tijde van de Israëlische onafhankelijkheid geen politieke invloed meer. Huysmans daarentegen was van 3 augustus 1946 tot 20 maart 1947 nog premier van België en dus de voorganger van Spaak. Zijn bijnaam “de Jodenknecht” spreekt boekdelen, nog belangrijker is zijn rol in de wapenleveringen aan Israël vanuit Antwerpen. Volgens Brachfeld (1994, p. 52) is het Huysmans die ervoor zorgde dat deze überhaupt konden doorgaan. Bovendien is het – naast de druk uitgeoefend door de grootmachten – mede dankzij een tussenkomst van toenmalig minister van Onderwijs Huysmans dat België zich bij de stemming van het Delingsplan onthield, tegen de wil van zijn partijgenoot en premier Spaak in. Toen Huysmans in 1956 als parlamentsvoorzitter Israël bezocht verklaarde hij dat “l’opinion parlementaire belge était derrière Israël dans sa lutte”, een stellingname die in de katholieke dagbladen hevige kritiek uitlokte (Brachfeld, 1994, p. 53). Dit incident verraadt al voor een deel hoe de katholieke partij tegen Israël aankeek. De CVP volgde vanaf het Delingsplan het standpunt van het Vaticaan en pleitte voor een internationalisatie van de heilige plaatsen. Vanuit de katholieke zuil kwam er bovendien een eerste initiatief om de Palestijnse bevolking te steunen.

In België was de Jodenvervolgung ongeveer vier keer minder groot in omvang dan in Nederland. Dit had onder meer te maken met het aantal joden die in beide landen leefden, maar ook met de verschillende aard van het Duitse bestuur. België kende een Duits militair bestuur, terwijl Nederland onder een veel strikter burgerlijk regime stond. Toch kunnen we stellen dat de Holocaust ook in België een onuitwisbare indruk naliet na de oorlog. Ook voor België spreken we van een exogene schok. In België leefde de overtuiging van het joodse zelfbeschikkingsrecht echter veel minder dan in Nederland. Het ontbrak België volgens ons aan uitgesproken dragers van dergelijke overtuiging, zeker in vergelijking met Nederland. Toch kon bijvoorbeeld Camille Huysmans zijn invloed aanwenden om ervoor te zorgen dat België zich op zijn minst onthield van stemming over het Delingsplan. Niettemin hield België er in deze eerste gewelddadige opflakeringen een pragmatische houding op na. In 1956 kreeg de eendracht in het Atlantische bondgenootschap voorrang en in 1967 steunde het land wel de Israëlische actie en bestaansrecht, maar had de politiek ook al aandacht voor het aanhoudende

humanitaire probleem van de Palestijnse vluchtelingen. Het conflict in het Midden-Oosten kreeg in vergelijking met Nederland echter veel minder aandacht van de verschillende politieke partijen.

Tijdens de verschillende Israëliisch-Arabische oorlogen stonden de Nederlandse regering en de bevolking pal achter Israël. De overtuiging dat de joodse staat verdedigd diende te worden vierde hoogtij. De preventieve aanvallen werden gecatalogeerd als legitieme zelfverdediging en het 'bedreigde' Israël werd op alle mogelijke manieren gesteund, tot wapenleveringen toe. Uit eerder aangehaald NIPO-onderzoek uit 1967 bleek dat 67% van de Nederlandse bevolking verklaarde achter Israël te staan en slechts 1% zich achter de Arabische landen schaarde. We mogen echter niet uit het oog verliezen of deze Nederlandse door andere motieven dan ideologische gestuurd werd. Misschien had het land op één of andere manier baat bij deze houding. We stellen echter vast – en het Nederlands ministerie van Buitenlandse Zaken met ons (zie infra) – dat Nederland niet zozeer iets te winnen, maar eerder iets te verliezen had bij deze pro-Israëliische houding. Zo hamerde het ministerie van Buitenlandse Zaken bijvoorbeeld in 1973 op het belang van de zakelijke banden in de Arabische landen. Het bleek geen afdoende reden voor de Nederlandse regering om een gematigder standpunt in te nemen. Ook voor de haven van Rotterdam, als belangrijke transithaven voor olie naar o.a. België, was er gevaar voor economische gevolgen van een al te duidelijk pro-Israëliisch standpunt. In 1973 zou dit gevaar met de olieboycot bewaarheid worden. We stellen dus vast dat Nederland, ondanks de legitieme economische tegenargumenten, vasthield aan zijn pro-Israëliische overtuiging. Hiermee gaan we dus in tegen de realistische school, die overtuigingen bekijkt als loutere vertalingen van bepaalde machtsrelaties en belangen. Wij dichten ideeën een belangrijkere rol toe bij het maken van beleidskeuzes. Ideeën opereren niet enkel als legitimatie van een bepaald beleid, gevoerd op basis van enkele machtspolitieke of economische belangen. Integendeel, vanuit een constructivistisch standpunt stellen we dat een overtuiging, in casu het joodse recht op een veilige staat in het Midden-Oosten, het Nederlandse beleid heeft bepaald.

Hoe komt het vervolgens dat Nederland door vele auteurs nog steeds aanzien wordt als een pro-Israëliische lidstaat? Ons onderzoek bevestigt bovendien deze stelling slechts ten dele, aangezien we merken dat er ook Nederlandse politieke partijen zijn die niet vasthouden aan deze houding. Waarom houden bepaalde actoren vast aan de historische Nederlandse positie en zullen anderen hun houding wel veranderen? Hierbij wijzen we op de rol van internationale normen. Actoren met een initiële minderheidspositie – in dit geval een evenwichtigere houding ten aanzien van Israël – zullen internationale normen gebruiken “to strengthen their position in domestic debate.” (Finnemore & Sikkink, 1998, p. 893). Het is inderdaad opvallend dat de Nederlandse partijen die een minder pro-Israëliisch beleid voorstaan ook vaker verwijzen naar het internationaal recht en organisaties als de VN en de Europese Unie.

5.1.2. Europa als overtuiging

Het is vervolgens de vraag of deze constructivistische redenering ook opgaat voor het Belgische beleid in het Midden-Oosten. Licht er ook een overtuiging aan de basis van het Belgische Israëlbeleid? En door wat is deze overtuiging bepaald?

Israël en het conflict in het Midden-Oosten waren tot de Zesdaagse Oorlog geen prioriteit voor de Belgische politiek. Daar kwam verandering in tijdens de jaren zeventig. Deze periode is naar onze mening de opvallendste en ook 'vormende' periode voor de Belgische houding in het conflict. België

gaat zich in die periode actief mengen in de stellingname rond het conflict en ontwikkelt een consistente houding die het consequent zal verdedigen. Ten eerste verdedigt België het Israëlische bestaansrecht, ten tweede hamert het op Israëlische terugtrekking uit de bezette gebieden en ten derde erkent het de rechten van het Palestijnse volk. Vooral rond dit laatste punt werpt België zich aanvankelijk op als Europese uitzondering. Kenmerkend voor deze drie uitgangspunten: ze hebben alle drie hun basis in het internationaal recht en worden gestaafd door verschillende VN-resoluties.

Tijdens de oorlog van 1973 is België één van de grootste voorstanders voor een gemeenschappelijk Europees optreden. Dit Europees optreden moet ervoor zorgen dat de grootmachten van die tijd, de VS en USSR, het Midden-Oosten niet “monopoliseren”. Coolsaet (2001, pp. 447-449) bestempelt de jaren '70 als dé periode waarin het Amerikaanse leiderschap voor het eerst sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog in Europa en in België in vraag wordt gesteld en de politieke eenmaking van Europa opnieuw als alternatief naar voren wordt geschoven. Deze hernieuwde roep naar Europese politieke integratie had dus ondermeer zijn oorsprong in de onvrede met de Amerikaanse buitenlandse en economische politiek. Zo werd de oorlog in Vietnam vanuit links-pacifistische hoek bekritiseerd. Daarnaast zorgde de unilateraal beëindiging van het Bretton-Woodssysteem ervoor dat de monetaire belangen van Europa en de VS niet meer identiek waren. Deze onvrede had dus niet enkel morele of politiek-ideologische, maar ook duidelijke economische redenen. Voor België is de BSP, waar een “stroming voor een Europa als derde macht” dominant wordt, de belangrijkste pleitbezorger voor een politiek geïntegreerd Europa. Maar ook binnen de CVP was er sprake van een herziening van het Atlantisme. Zowel Harmel als Van Elsanlede plaatsten vraagtekens bij de politiek van de VS. Van Elsanlede verklaart in 1973 dat de Europese eenmaking een doel op zich is, niet enkel op economisch, maar ook politiek vlak. In België waren dus de twee belangrijkste partijen overtuigd van de noodzaak tot politieke versterking van bestaande EEG.

Het meest tastbare bewijs van deze algehele relance van de idee van een politiek Europa is ongetwijfeld de creatie van de EPS. Tot deze verdere politieke samenwerking was beslist op een topconferentie in Den Haag in 1969. Het concrete instrument, regelmatige informele bijeenkomsten zowel op ministerieel als ambtelijke niveau, werd uitgewerkt door een comité onder leiding van de Belg Etienne Davignon. Eén van de momenten waarop dit instrument gebruikt werd, was om over de gezamenlijke Verklaring van Brussel te beslissen. Volgens Coolsaet (2001, p. 447) werd het Europese gevoel later nog versterkt juist door “het Amerikaanse optreden in de Jom-Kippoeroorlog (...), doordat de Verenigde Staten de indruk gaven niet de minste rekening te houden met de West-Europese mening”. Deze Europese overtuiging lijkt ons een goede verklaring voor de Belgische activiteit en originele stellingname in het Midden-Oostenconflict. Het conflict werd een handig middel om de Europese partners op een gecoördineerde wijze rond te mobiliseren. In deze verklaring wordt het Israëlisch-Palestijns conflict een instrument om de Europese politieke doelen te bereiken die België nastreefde.

Natuurlijk was België niet het enige land binnen de EEG. Er waren meer landen nodig met dezelfde uitgesproken Europese reflex. Nederland lijkt alvast die Europese drang in het verleden veel minder te hebben gehad. “Nederland was nog steeds een trouwe bondgenoot van de VS en wenste zich niet te bemoeien met het Amerikaanse beleid in het Midden-Oosten.” (Soetendorp, 1982). Nederland was ervan overtuigd dat enkel de VS de macht en invloed bezat om een oplossing te forceren. Bij de start van de onderhandelingen over de Verklaring van Brussel was Nederland niet bereid om er een politieke verklaring van te maken, het wou enkel het economische antwoord van de Negen op de

olieboycot bespreken (zie supra). De Nederlandse houding ten aanzien van Israël en het bondgenootschap met de VS waren al die jaren compatibel en vruchtbaar geweest, Nederland wou deze niet zomaar laten vallen omwille van nauwere Europese politieke samenwerking. Nederland gedroeg zich dan ook als lastigste klant bij deze onderhandelingen.

De Belgische politieke wereld is ook vandaag de dag overtuigd dat Europese politieke integratie noodzakelijk is. Het land heeft de ambitie om iets te betekenen op het internationale toneel, maar is er zich van bewust dat het dat enkel kan via de Europese weg. De Unie wordt door integratie meer dan de som van zijn delen en kan zodoende een machtige actor worden op het internationale toneel. Deze Europese overtuiging lijkt ons dan ook de logische verklaring te bieden voor de huidige Belgische middenpositie. Uit onze interviews blijkt dat de verschillende partijen dezelfde analyse maken: het is in veel dossiers uitermate moeilijk om de verschillende lidstaten op dezelfde lijn te krijgen. Het Palestijns-Israëliësch conflict is daar één van de duidelijkste voorbeelden van. De uitbreidingen van de laatste jaren hebben het er bovendien niet makkelijker op gemaakt. Deze eensgezindheid is echter een cruciale voorwaarde om als Unie op het internationale toneel de door België gewenste rol van betekenis te spelen. België zou dus maar gek zijn om door al te felle profilering of stellingname deze Europese consensus nog meer in het gedrang te brengen. Het land kiest volgens ons bewust om geen stoorzender te zijn. Dit in tegenstelling tot Nederland dat zich niet gewillig plooit naar de Europese consensus. De laatste jaren blijft het binnen de EU een belangrijke en lastige klant die mee deze consensus stuurt en vormgeeft.

6. Besluit

Bij aanvang van deze masterproef stelden we ons twee vragen: hoe gedraagt België zich ten aanzien van Israël en het conflict met de Palestijnen en waarom gedraagt het zich zo? Door middel van historisch vergelijkend onderzoek hebben we deze vragen proberen beantwoorden.

Ten eerste kunnen we stellen dat België zich sinds 1948 nooit expliciet heeft uitgesproken ten voor – of nadele van één van de partijen in het conflict. Het land heeft steeds oog gehad voor legitieme argumenten en verzuchtingen van zowel Israël, de Arabische “frontier states” als van het Palestijnse volk. Deze houding hebben we al snel omschreven als “evenwichtspolitiek”. Na de Zesdaagse Oorlog en vooral aan het begin van de jaren zeventig gedroeg België zich – als één van de drijvende krachten achter de Verklaring van Brussel – opvallend actief rond het conflict. Het was in dit kader een pleitbezorger van de erkenning van het Palestijnse zelfbeschikkingsrecht, zonder dit echter los te koppelen van het Israëlische bestaansrecht. Ook hier diende het evenwicht bewaard te worden. Ook in de jaren tachtig speelde het Belgische beleid ter zake zich hoofdzakelijk af op het Europese toneel. Na het Europese verdrag van Maastricht en de belangrijke Oslo-akkoorden, zou België zich volkomen laten leiden door de zo vaak vermelde Europese consensus. Het land breidde, in navolging van het Europese beleid, zijn economische en culturele relaties met Israël verder uit en werd een gulle schenker van ontwikkelingshulp aan de Palestijnse Gebieden. Elke beleidsdaad of verklaring gebeurde in “een Europese context”, België bleef trouw aan zijn oude doel van Europese politieke integratie. Een evenwichtige positie ten aanzien van de beide conflictpartijen vertaalt zich op Europees niveau in een weifelende middenpositie. Wanneer België vreest geïsoleerd te staan binnen de Unie zal het zich onthouden van stemming of volgt het de bereikte consensus, soms ten koste van de officiële leidraad: het internationaal recht.

Ten tweede hebben we getracht deze “evenwichtige onthoudingspolitiek” te begrijpen en verklaren. Uit onze vergelijkende studie met de Nederlandse houding concluderen we dat het Belgische beleid niet geleid wordt door een ideologische overtuiging ten voordele van een van de conflictpartijen. De Belgische politiek in het Midden-Oostenconflict wordt daarentegen gestuurd door zijn Europese visie: het streeft een politieke Unie na die een rol moet kunnen spelen in de internationale politiek. Terwijl dit Belgische doel van Europese politieke integratie in de jaren zeventig en tachtig juist door middel van het conflict werd nagestreefd, trok België zich na het bereiken van dat doel in de jaren negentig echter terug in zijn schelp. Volgens ons handelt het land heden vanuit volgende logica: enkel een sterke Unie kan op het internationale toneel de gewenste rol van betekenis spelen, maar van een sterke Unie is alleen sprake wanneer er geen onenigheid is tussen zijn lidstaten. De op het vlak van het Israëliisch-Palestijnse conflict sterk verdeelde Unie kan een sterk geprofileerd België dus missen als kiespijn.

Hoewel we onder de Belgische politieke partijen voorstanders vinden van een prominentere Belgische rol, verwachten we niet dat België zijn “evenwichtige onthoudingspolitiek” snel zal laten varen. Het conflict in het Midden-Oosten is immers niet los te koppelen van andere internationale conflicten en kwesties. Wanneer België in dit conflict harder op de Europese tafel zou kloppen, is de vrees wellicht terecht dat dit ten koste zou kunnen gaan van een voortrekkersrol in andere kwesties die België als belangrijker bestempeld.

Bibliografie

Literatuur

- Benyaich, B. (2010). *Europa, Israël en de Palestijnen*. Brussel: ASP.
- Berman, S. (2001). Ideas, Norms, and Culture in Political Analysis. *Comparative Politics*, 33 (2), 231-250.
- Berny, C. (1988). *La Terre Trop Promise: Belgique-Israël 1947-1950*. Louvain-la Neuve: CIACO.
- Brachfeld, S. (1994). *Les Relations entra la Belgique et Israël*. Bruxelles: Institut de recherche sur le judaïsme belge.
- Coolsaet, R. (2001). *België en zijn buitenlandse politiek: 1830-2000*. Leuven: Van Halewyck.
- De Raeymaeker, O. (1984). *België en de Israëlisch-Arabische conflicten*. Brussel: Ministerie van Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking.
- Del Sarto, R. A. (2011). Plus ça change ...? Israel, the EU and the Union for the Mediterranean. *Mediterranean Politics*, 16 (1), 117-134.
- Finnemore, M., & Sikkink, K. (1998). International Norm Dynamics and Political Change. *International Organization*, 52 (4), 887-917.
- Fisk, R. (2005). *De Grote Beschavingsoorlog*. Amsterdam: Ambo/Anthos.
- Franck, C. (1996). *Belgium: The importance of foreign policy to European political union*, in: *The Actors in Europe's Foreign Policy*, Hill C., Ed. London: Routledge.
- Gilbert, M. (2005). *The Routledge Atlas of the Arab-Israeli Conflict (8th Edition)*. Oxfordshire: Routledge.
- Hellema, D., Wiebes, C., & Witte, T. (2004). *The Netherlands and the Oil Crisis: Business as Usual*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Hill, C., Smith, K.E. (2000). *European Foreign Policy: Key documents*. Londen: Routledge
- Isacoff, J. B. (2005). Writing the Arab-Israeli Conflict: Historical Bias and the Use of History in Political Science. *Perspective on Politics*, 3 (1), 71-88.
- Jackson, R., & Sorensen, G. (2010). *Introduction to International Relations: Theories & Approaches*. New York: Oxford University Press.
- Lim, T. C. (2006). *Doing Comparative Politics: An Introduction to Approaches and Issues*. Colorado: Lynne Rienner Publishers.
- Miller, R. (2006). Troubled Neighbours: The EU and Israel. *Israel Affairs*, 12 (4), 642-664.
- Peeters, F. (1997). *Gezwoeren vrienden: Het geheime bondgenootschap tussen Nederland en Israël*. Amsterdam/Antwerpen: L.J. Veen.

- Przeworski, A., & Teune, H. (1970). *The Logic of Comparative Social Inquiry*. New York: Wiley-Interscience.
- Quandt, W. B. (1986). *Camp David: peacemaking and politics*. Washington, D.C: The Brookings Institution.
- Smets, J. (1992). België en het Israëliisch - Palestijns conflict. *Studia Diplomatica* , XLV (6), 35-74.
- Soetendorp, R. B. (1982). De EPS als dekmantel. De Nederlandse buitenlandse politiek met betrekking tot het Midden-Oosten en de Europese Politieke Samenwerking . *Historisch Tijdschrift Groniek* , 6-11.
- Tannenwald, N. (2005). Ideas and Explanation: Advancing the Theoretical Agenda. *Journal of Cold War Studies* , 7 (2), 13-42.
- Taylor, A. R. (1978). The Euro-Arab Dialogue: Quest for an Interregional Partnership. *Middle East Journal* , 32 (4), 429-443.
- Terpan, F. (2010). EU-Israel Relations: in Search of Coherent and Consistent EU Foreign Policy. *Garnet Conference - The EU in International Affairs II*, (pp. 1-15). Brussels.
- Tocci, N. (2005). Conflict Resolution in the Neighbourhood: Comparing EU Involvement in Turkey's Kurdish Question and in the Israeli-Palestinian Conflict. *Mediterranean Politics* , 10 (2), 125-146.
- Van Dam, N., & Keulen, J. (1998). *De vrede die niet kwam: Twintig jaar diplomaat in het Midden-Oosten*. Amsterdam: Uitgeverij Bulaaq.
- Van Elslande, R. (1976). *Het Buitenlands Beleid van België 1973-1974-1975*. Brussel: Ministerie van Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking.
- Veenendaal, H. (2006). Van het Plein tot Gethsemane. *Internationale Spectator* , 60 (1), 25-30.
- Vos, H. (2011). *Besluitvorming in de Europese Unie – Een survival kit*. Leuven: Uitgeverij Acco.
- Vos, H. (2010). *De impact van de Europese Unie*. (H. Vos, Red.) Leuven: Uitgeverij Acco.

VN-resoluties en documenten

- Verenigde Naties, *Handvest van de Verenigde Naties*, 24 oktober 1945, 1 UNTS XVI.
- Resolutie 181 (II) van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (29 november 1947), UN Doc. A/RES/181 (1947)
- Resolutie 194 (III) van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (11 december 1948), UN Doc. A/RES/194 (1948)
- Official records of the third session of the General Assembly, Part II (11 mei 1949), UN Doc. A/PV.207 (1949)
- Resolutie 999 (ES-I) van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (4 november 1956), UN Doc. A/RES/999 (ES-I) (1956)

Resolutie 1000 (ES-I) van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (5 november 1956), UN Doc. A/RES/1000 (ES-I) (1956)

Resolutie 1001 (ES-I) van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (4 november 1956), UN Doc. A/RES/1001 (ES-I) (1956)

Resolutie 233 (1967) van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (6 juni 1967), UN Doc. S/RES/233 (1967)

Resolutie 234 (1967) van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (7 juni 1967), UN Doc. S/RES/234 (1967)

Resolutie 233 (1967) van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (9 juni 1967), UN Doc. S/RES/233 (1967)

Resolutie 242 (1967) van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (22 november 1967), UN Doc. S/RES/242 (1967)

Resolutie 252 (1968) van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (21 mei 1968), UN Doc. S/RES/252 (1968)

Resolutie 338 (1973) van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (22 oktober 1973), UN Doc. S/RES/338 (1973)

Resolutie 340 (1973) van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (25 oktober 1973), UN Doc. S/RES/340 (1973)

Resolutie A/RES/64/10 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (1 december 2009)

Europese akkoorden en verklaringen

Verklaring van Brussel of "Statement by the Nine Foreign Ministers on the Situation in the Middle East, Brussels, 6 November 1973".

Verklaring van Venetië of "Declaration by the European Council on the Situation in the Middle East (Venice Declaration), Venice, 12–13 June 1980".

"Declaration by the Twelve Foreign Ministers on the Middle East, Brussels, 23 February 1987"

Europese Unie en Israël. *Euro-Mediterranean Agreement establishing an association between the European Communities and their Member States, of the one part, and the State of Israel, of the other part.* (21 juni 2000).

Officiële overheidsdocumenten en -rapporten

Agentschap voor Buitenlandse Handel. (2011). *Handelsbetrekkingen van België met Israël*. Brussel: Agentschap voor Buitenlandse Handel.

Belgische Senaat. (2010). *Schriftelijke vraag nr. 4-5407*. Brussel.

Di Rupo, E. (2011). *Regeerakkoord - 1 december 2011*. Brussel.

Directie-Generaal Ontwikkelingssamenwerking - D0.2 Begroting & ODA. (2010). *Statistisch jaarboek over de Belgische officiële ontwikkelingshulp*. Brussel: Directie-Generaal Ontwikkelingssamenwerking.

Europeaid. (2012). *Occupied Palestinian Territory*. Europese Commissie.
http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/country-cooperation/occupied_palestinian_territory/occupied-palestinian-territory_en.htm (geraadpleegd op 7 mei 2012)

Europees Parlement. (2010). *EU Financial Assistance to the occupied Palestinian territory*. Europees Parlement.
http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/budg/dv/2010_fayyad_eu_financial_assistance_/2010_fayyad_eu_financial_assistance_en.pdf (geraadpleegd op 7 mei 2012)

Netherlands Representative Office to the Palestinian Authority. (2011). *Towards Two States - Multi-Annual Strategic Plan for the Palestinian Territory 2012 -2015*. Nederlands Ministerie van Buitenlandse Zaken.
http://pal.nlmission.org/binaries/content/assets/postenweb/p/palestijnse_gebieden/netherlands-representative-office-nro/import/mjsp-2012---2015-pg.pdf (geraadpleegd op 10 mei 2012)

Rosenthal, U. (2011). *Beantwoording Kamervragen over acceptatie van Palestina door Unesco*. Den Haag: Ministerie van Buitenlandse Zaken - Directie Noord Afrika en Midden-Oosten.
<http://www.rijksoverheid.nl/bestanden/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2011/11/14/beantwoording-kamervragen-over-acceptatie-van-palestina-door-unesco/beantwoording-kamervragen-over-acceptatie-van-palestina-door-unesco.pdf> (geraadpleegd op 8 mei 2012)

VVD-CDA. (2010). *Vrijheid en verantwoordelijkheid - Regeerakkoord VVD-CDA*. Den Haag: Rijksoverheid - Ministerie Algemene Zaken. <http://www.rijksoverheid.nl/bestanden/documenten-en-publicaties/rapporten/2010/09/30/regeerakkoord-vvd-cda/regeerakkoord-vvd-cda.pdf> (geraadpleegd op 8 mei 2012)

Interviews

Interview met een Belgisch diplomaat met ervaring in het Midden-Oosten en Noord-Afrika. Anoniem op verzoek. (24 april 2012)

Interview met Volksvertegenwoordiger voor Groen Mevr. Eva Brems. (3 mei 2012).

Interview met Volksvertegenwoordiger voor SP.A Dhr. Dirk Van Der Maelen (3 mei 2012).

Interview met Senator voor NV-A Dhr. Piet De Bruyn. (3 mei 2012).

Interview met partijmedewerker van CD&V Dhr. Sam Vanuytsel. (3 mei 2012).

Interview met stafmedewerker bij Vrede vzw Dhr. Ludo De Brabander. (25 april 2012).

Partijprogramma's en standpunten

CDA. (2012). *Standpunt: Israël en Palestina*.

http://www.cda.nl/Waar_staan_we_voor/Standpunten/Israël_Palestina.aspx (geraadpleegd op 8 mei 2012)

ChristenUnie. (2012). *Midden-Oosten, Israël en Palestina*.

http://www.christenunie.nl/nl/standpuntentotaal?faqShow_48318=2265#faqItem2265 (geraadpleegd op 8 mei 2012)

D66. (2010). *We willen het anders*.

http://www.d66.nl/d66nl/document/verkiezingsprogramma_tweede_kamer_3/f=/viefyfi112am4.pdf (geraadpleegd op 8 mei 2012)

GroenLinks. (2012). *Israël en Palestina*. <http://standpunten.groenlinks.nl/israel-en-palestina>

(geraadpleegd op 8 mei 2012)

Partij voor de Vrijheid. (2010). *De agenda voor hoop en optimisme - Een tijd om te kiezen: PVV 2010-*

2015. http://www.pvv.nl/images/stories/Webversie_VerkiezingsProgrammaPVV.pdf (geraadpleegd op 8 mei 2012)

PvdA. (2012). *Midden-Oosten*. <http://nu.pvda.nl/standpunten/internationaal/Midden-Oosten.html>

(geraadpleegd op 8 mei 2012)

SP. (2012). *Standpunt : Israël en Palestina*.

http://www.sp.nl/wereld/standpunten/wereld/standpunten/cd_43/standpunt_over_israël_en_palestina.html (geraadpleegd op 8 mei 2012)

VVD (2012). *Midden Oosten*. <http://www.vvd.nl/standpunt/1198/midden-oosten> (geraadpleegd op 8 mei 2012)

Persberichten

Europese Unie – Europese Dienst voor Extern Optreden. (2010). *Reaction of High Representative*

Catherine Ashton on Israel's military operation against Gaza flotilla. Brussels: European Union.

<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/114726.pdf> (geraadpleegd op 10 mei 2012)

Human Rights Council. (16 oktober 2009). *Press Release - Human Rights Council endorses*

recommendations in report of fact-finding mission led by Justice Goldstone and calls for their implementation. United Nations.

<http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/B5EFBF358A066D2E8525765100553F95> (geraadpleegd op 7 mei 2012)

Human Rights Council. (2 juni 2010). *Press Release - Human Rights Council decides to dispatch*

independent fact finding mission to investigate Israeli attack on humanitarian boat convoy. United Nations.

<http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=10095&LangID=E> (geraadpleegd op 8 mei 2012)

Rijksoverheid Nederland. (2011). *Meer focus in ontwikkelingssamenwerking*. Rijksoverheid.nl.
<http://www.rijksoverheid.nl/nieuws/2011/03/18/meer-focus-in-ontwikkelingssamenwerking%5B2%5D.html> (geraadpleegd op 7 mei 2012)

Vanackere, S. (2011). *Palestijns lidmaatschap UNESCO*. Brussel: Belgisch Ministerie van Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking.
http://diplomatie.belgium.be/nl/Newsroom/Nieuws/Perscommuniqués/buitenlandse_zaken/2011/10/ni_311011_vanackere_palestina_unesco.jsp?referer=tcn:314-150817-64 (geraadpleegd op 10 mei 2012)

Vanackere, S. (2010). *Steven Vanackere verwelkomt de oprichting van een internationaal onderzoeksteam over het incident met het scheepskonvooi naar Gaza van 31 mei*. Brussel: Ministerie van Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking.

VVD. (2009). *Israël heeft het recht zichzelf te verdedigen*. <http://www.vvd.nl/actueel/12/israel-heeft-het-recht-zichzelf-te-verdedigen> (geraadpleegd op 8 mei 2012)

Persartikelen

ArabicNews.com. (2002, April 8). Europe might reconsider trade relations with Israel. *ArabicNews.com*, <http://www.arabicnews.com/ansub/Daily/Day/020408/2002040811.html> (geraadpleegd op 2 april 2012).

De Groene Amsterdammer. (2009, Januari 23). Janken en schieten. *De Groene Amsterdammer*, <http://www.groene.nl/2009/4/janken-en-schieten> (geraadpleegd op 3 april 2012).

De Groene Amsterdammer. (2001, November 10). Op de golven van Nederland-Israël: Een relatie onder spanning. *De Groene Amsterdammer*, <http://www.groene.nl/2001/45/op-de-golven-van-nederland-israel> (geraadpleegd op 5 april 2012).

De Standaard. (2009, Oktober 17). EU stemt verdeeld over Gaza-rapport. *De Standaard*, <http://www.standaard.be/artikel/detail.aspx?artikelid=D52GOQUR> (geraadpleegd op 3 april 2012).

deredactie.be. (2010, Mei 31). Storm van reacties na dodelijk vlootincident. *deredactie.be*, <http://www.deredactie.be/cm/vrtnieuws/buitenland/1.790489> (geraadpleegd op 3 april 2012).

Ellensburg Daily Record. (1980, Augustus 15). Two embassies to leave Jerusalem. *Ellensburg Daily Record*, <http://news.google.com/newspapers?nid=860&dat=19800814&id=sodUAAAAIBAJ&sjid=Qo8DAAAAIBAJ&pg=5590,3137586> (geraadpleegd op 28 april 2012).

Elsevier. (2009, Januari 7). Kamer steunt kabinet: Israël niet straffen. *Elsevier*, <http://www.elsevier.nl/web/10218882/Dossiers/Oorlog-in-Gaza/Hoe-de-wereld-reageert/Kamer-steunt-kabinet-Isral-niet-straffen.htm> (geraadpleegd op 2 april 2012).

EUobserver.com. (2010, Maart 10). Despite heavy lobbying, EU parliament endorses Goldstone report. *EUobserver.com*, <http://euobserver.com/24/29650> (geraadpleegd op 2 april 2012).

EUobserver.com. (2009a, Januari 2). EU sending two Middle East peace missions. *EUobserver.com* , <http://euobserver.com/18/27340> (geraadpleegd op 2 april 2012).

EUobserver.com. (2009b, Januari 5). Terror list complicates EU diplomacy in Middle East. *EUobserver.com* , <http://euobserver.com/24/27347> (geraadpleegd op 2 april 2012).

Gazet van Antwerpen. (2009, November 6). VN bevestigen rapport over oorlogsmisdaden in Gaza. *Gazet van Antwerpen* , <http://www.gva.be/nieuws/buitenland/aid877015/vn-bevestigen-rapport-over-oorlogsmisdaden-in-gaza.aspx> (geraadpleegd op 3 april 2012).

Historisch Nieuwsblad. (2006). Nederland en de politieke erkenning van de PLO. *Historisch Nieuwsblad*, <http://www.historischnieuwsblad.nl/nl/artikel/6823/nederland-en-de-politieke-erkenning-van-de-plo.html> (geraadpleegd op 29 maart 2012).

Knack. (2009, Januari 5). Israël bereidde grondoffensief anderhalf jaar voor. *Knack* , <http://www.knack.be/nieuws/buitenland/israel-bereidde-grondoffensief-anderhalf-jaar-voor/article-1194701815065.htm> (geraadpleegd op 2 april 2012).

Knack.be. (2010b, September 2). De Gucht: Israël moet wurggreep op Gaza verlichten. *Knack.be* , <http://www.knack.be/nieuws/buitenland/de-gucht-israel-moet-wurggreep-op-gaza-verlichten/article-1194809730228.htm> (geraadpleegd op 2 april 2012).

Knack.be. (2010a, Juni 4). Free Gaza: Michel pikt niet dat Vanackere "cavalier seul" heeft gespeeld. *Knack.be* , <http://www.knack.be/belga-politiek/free-gaza-michel-pikt-niet-dat-vanackere-cavalier-seul-heeft-gespeeld/article-1194748262511.htm> (geraadpleegd op 3 april 2012).

Middle East Monitor. (2011, November 11). On relations between Hamas and Europe. *Middle East Monitor* , <http://www.middleeastmonitor.org.uk/news/middle-east/3061-on-relations-between-hamas-and-europe> (geraadpleegd op 2 april 2012).

Middle East Monitor. (2009, November 20). Solana: Israel is a member of the European Union. *Middle East Monitor* , <http://www.middleeastmonitor.org.uk/news/middle-east/277-solana-israel-is-a-member-of-the-european-union> (geraadpleegd op 8 maart 2012).

NRC Handelsblad. (2011, September 30). 'Nederland brengt EU-consensus Midden-Oosten in gevaar'. *NRC Handelsblad* , <http://www.nrc.nl/nieuws/2011/09/30/nederland-brengt-eu-consensus-midden-oosten-in-gevaar/> (geraadpleegd op 5 april 2012).

NRC Handelsblad. (2001, April 23). Belg overtuigd van vredeswil Sharon. *NRC Handelsblad* , <http://retro.nrc.nl/W2/Lab/MiddenOosten/010423-b.html> (geraadpleegd op 29 maart 2012).

NRC Handelsblad. (2000, Oktober 19). Dossier Midden-Oosten: Geschiedenis van het conflict. *NRC Handelsblad Webpagina's* , <http://retro.nrc.nl/W2/Lab/MiddenOosten/geschiedenis.html> (geraadpleegd op 29 maart 2012).

NRC Handelsblad. (2011, april 23). Oud-minister Max van der Stoep overleden. *NRC Handelsblad* , <http://www.nrc.nl/nieuws/2011/04/23/max-van-der-stoep-overleden/> (geraadpleegd op 24 maart 2012).

RTL.nl. (2012). De Libanes Oorlog (1982). *RTL.nl* ,
http://www.rtl.nl/actueel/rtlnieuws/components/actueel/rtlnieuws/rtl_plus/midden_oosten/liban-on-oorlog.xml (geraadpleegd op 29 maart 2012).

Spiegel Online. (2011a, September 22). Europe Divided on Palestinian Question. *Spiegel Online* ,
<http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,787889,00.html> (geraadpleegd op 5 april 2012).

Spiegel Online. (2011b, September 28). Europe Fails to Unite on Palestinian Question. *Spiegel Online* ,
<http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,788835,00.html> (geraadpleegd op 5 april 2012).

The Guardian. (2011, Maart 25). Libya: Nato to control no-fly zone after France gives way to Turkey. *The Guardian* , <http://www.guardian.co.uk/world/2011/mar/24/france-turkey-nato-libya?INTCMP=SRCH> (geraadpleegd op 28 februari 2012).

The New York Times. (2011, Maart 23). Germany Steps Away From European Unity. (S. Erlanger, & J. Dempsey, Red.) *The New York Times* ,
http://www.nytimes.com/2011/03/24/world/europe/24germany.html?_r=1&scp=1&sq=germany%20libya%20security%20council&st=cse (geraadpleegd op 28 februari 2012).

Trouw. (2007, juni 7). Zesdaagse Oorlog / Nederland hoorde in 1967 niet het echte verhaal (opinie). *Trouw* , <http://www.trouw.nl/tr/nl/4324/Nieuws/article/detail/1424241/2007/06/07/Zesdaagse-Oorlog-Nederland-hoorde-in-1967-niet-het-echte-verhaal-opinie.dhtml> (geraadpleegd op 24 maart 2012).

Vrede.be. (2011, April 14). De aanval op het Goldstone-rapport door... Goldstone. *Vrede.be* ,
http://www.vrede.be/index.php?option=com_content&view=article&id=2109&Itemid=94 (geraadpleegd op 3 april 2012).